

Błaszczyk, Grzegorz

Pierwsi Polacy na Uniwersytecie Dorpackim w latach 1802-1832

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 52/3-4, 185-223

2007

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Grzegorz Błaszczyk
Instytut Historii UAM
Poznań

PIERWSI POLACY NA UNIWERSYTECIE DORPACKIM W LATACH 1802–1832

Ostatnie publikacje Jana Trynkowskiego pokazują, że temat „Polacy na Uniwersytecie Dorpackim w latach 1802–1918” jest daleki od wyczerpania. Wspomniany badacz ogłosił dwa artykuły: o dorpatczykach w powstaniu styczniowym i o polskiej korporacji „Polonia” na tamtejszym Uniwersytecie¹. I choć wprowadził on do obiegu nowe źródła, to nie wykorzystał do końca podstawy źródłowej (praktycznie nie korzystał ze źródeł archiwalnych poza Polską) i lojalnie zaznaczył, że jego artykuł o „Polonii” nie przedstawia dziejów tej korporacji, bo to temat do odrębnego opracowania.

W tym miejscu zamierzam omówić dwie kwestie, które właściwie nie były przedmiotem szczegółowych badań: pierwsi Polacy na Uniwersytecie Dorpackim i powstanie Konwentu „Polonia”. Wprowadzone tu zastrzeżenie wynika z tego, że drugą z omawianych kwestii zajmowano się nieraz w literaturze, choć na ogół dość bezkrytycznie. Dopiero ostatnio wspomniany J. Trynkowski wskazał na przecenianie roli filaretów w genezie „Polonii”². Niemniej jest to tylko zasygnalizowanie problemu, a nie jego zbadanie. Niniejszy artykuł jest jedynie wprowadzeniem do tematu i pierwszą próbą jego rozwiązania. Nie jest to jednak wersja ostateczna, bo temat wymaga dalszej kwerendy, niemożliwej do zrealizowania w tym momencie.

Ramy chronologiczne obejmują okres od powstania Uniwersytetu Dorpackiego w 1802 r. do 1832 r. Datę końcową wyznaczają dwa istotne fakty: zamknięcie Uniwersytetu Wileńskiego 1 maja tego roku oraz rozwiązanie Konwentu „Polonia”

7 maja. Od tego momentu, a ściślej od semestru jesiennego 1832 r. zaczął się nowy okres w dziejach Polaków studentów na ziemiach zabranych Rzeczypospolitej. Jest to fakt bezsporny, niepodlegający dyskusji. W literaturze przyjmuje się również cezurę 1832 r., choć *exclusive*. Tak uczynili np. Sergiej Isakow i Paweł Siگاłow, co w praktyce oznacza właściwie cezurę 1831 r.³ i podkreślenie roli powstania listopadowego. Tę ostatnią datę przyjął również badacz węgierski Csaba Kenez i zastosował w swoich obliczeniach⁴. Obydwa fakty trzeba uwzględnić w badaniach, choćby dla możliwości porównania wyników badań.

1. PIERWSI STUDENCI POLSCY W DORPACIE

Ustalenie, kto był pierwszym Polakiem na Uniwersytecie Dorpackim, należy do najtrudniejszych. Chronologicznie najpierw na to pytanie odpowiedział Benedykt Dybowski, na marginesie swoich wspomnień uniwersyteckich sprzed pół wieku. Opracował on statystykę studentów polskich i niemieckich w latach 1802–1853. Jako kryterium polskości zastosował pisownię nazwiska oraz najpewniej – czego nie wyartykułował – pochodzenie terytorialne. Z grona Polaków wyłączył tych, którzy pisali się „czysto po niemiecku”. W rezultacie tych założeń B. Dybowski stwierdził, że palma pierwszeństwa należy się dwóm braciom Pawłowskim „z Białej Rusi”, którzy studiowali w Dorpacie w latach 1804–1806⁵. Kolejnymi byli: Ignacy Munkiewicz w 1807 r., Szymon Mejerowicz w 1808 r. i Piotr Goroszewski w 1811 r. Sprawa ta nie jest bynajmniej tak prosta. Po pierwsze, owi bracia Pawłowscy urodzili się nie na Białorusi, lecz w Inflantach⁶. Za polskim i szlacheckim pochodzeniem przemawia tylko ich nazwisko, lecz już nie imiona. W sumie w chwili obecnej można tylko postawić hipotezę, że byli to pierwsi Polacy w Dorpacie.

Z kolei Ignacy Munkiewicz jest postacią nieznaną. Można mieć wątpliwości co do jego pochodzenia szlacheckiego jako syna ogrodnika i braku tego nazwiska w polskich herbarzach z wyjątkiem wzmianki o Leopoldzie Munkiewiczu, który otrzymał prawo szlacheckie w Królestwie Polskim w 1850 r. i pochodził z Kielc⁷. Niemniej rodzi się pytanie, czy nie chodzi o Monkiewicza, znamy bowiem kilku przedstawicieli tego rodu, którzy studiowali później w Dorpacie. Mimo tej uwagi i mając na uwadze nazwisko matki, można go zaliczyć do Polaków. Z kolei Szymon Mejerowicz budził wątpliwości niemieckiego badacza Erika Amburgera, który zaliczył go do Żydów. Tak może sugerować brzmienie nazwiska, ale równie dobrze mógł to być drobny szlachcic, pochodzący od kogoś z Mejerów. Zaś wiele szlachty o tym nazwisku w Litwie zanotowano w herbarzu polskim Seweryna Uruskiego⁸. W sumie sprawa nie wychodzi poza sferę hipotezy. Ostatni z wymienionych to Piotr Goroszański (nie Goroszewski),

którego chyba najtrudniej zakwalifikować do określonej kategorii. Najpewniej nazwisko to pisano jako Horożański h. Jastrzębiec, szlachtę polskiego pochodzenia, o czym niżej będzie mowa.

W sumie ustalenia B. Dybowskiego budzą dość liczne wątpliwości. Po pierwsze, sama metoda zaliczania do Polaków przy pomocy pisowni nazwiska jest niewystarczająca, choć ważna. Błędność tej metody łatwo wykazać na przykładzie Ignacego Bułhaka, którego nazwisko wpisano do książki immatrykulacyjnej w formie rosyjskiej – Ignat von Bulgakow. Należy jeszcze pamiętać o tym, że wspomniany badacz miał coś, czego my ludzie przełomu XX i XXI w. nie mamy – świadomość przynależności do stanu szlacheckiego i licznych więzi łączących ten stan. Po drugie, spis B. Dybowskiego jest niepełny, co jest konsekwencją nie tylko błędnej metody. Pominięto bowiem sporo nazwisk o pisowni niemieckiej, którzy w późniejszym czasie byli niewątpliwie Polakami lub wnieśli ważny wkład do polskiej kultury.

Z późniejszych badaczy trzeba wymienić przede wszystkim Sergieja Isakowa i Pawła Sigalowa, których artykuł o Polakach na Uniwersytecie Dorpackim z 1973 r. był wydarzeniem przełomowym dla badań w tym zakresie. Ci badacze radzieccy z Estonii nie zajęli się bliżej sprawą pierwszych Polaków na tym Uniwersytecie. Powtórzyli znaną opinię o braciach Pawłowskich i dodali, że w omawianym okresie liczba Polaków stopniowo rosła. „Pierwsza duża grupa Polaków” pochodziła z Wilna i pojawiła się w 1824 r. Ogólnie stwierdzili też, że w latach 1802–1832 (*exclusive*) było 45 Polaków i 12 „pochodzących z Polski”, tj. razem 57 osób⁹. Liczby te uznali za przybliżone, nie wyczerpujące i minimalne. Nie wchodząc w bliższą analizę rozumowania tych badaczy, trzeba dodać, że w swoich obliczeniach obejmowali oni obszar „Polski właściwej” (rozumiejąc, że chodzi o Królestwo Polskie), Litwę, Białoruś i Ukrainę oraz osoby o nazwiskach niemieckich z „Polski właściwej”. Nie uwzględniono jednak Polaków spoza wspomnianych obszarów, tj. z krajów bałtyckich i Rosji („z wyjątkiem przypadków bezspornych”).

Kolejny badacz, który podał konkretne dane, to wspomniany już Erik Amberger. Jego zdaniem, pierwszym Polakiem był Ignacy Munkiewicz z 1806 r. Natomiast Szymona Mejerowicza i Michała Zeidlera zaliczył on do Żydów (choć pochodzących z Wilna), a Ignacego Bułhaka i Aleksandra Łappę do mieszkańców „Białorusi”, a nie Rosji; nie wiadomo jednak jakiej byli oni narodowości¹⁰. Ogólnie można stwierdzić, że ustalenia tego badacza wskazują na problemy, jakie się piętrzą przed badaczem, podejmującym wspomniany temat.

Z kolei ważne, choć globalne dane o Polakach na Uniwersytecie przedstawił w 1990 r. badacz węgierski Csaba Kenez. Według niego, w latach 1802–1831 zanotowano ogółem 63 Polaków i „z Polski pochodzących” (odpowiednio 36 i 27)¹¹. Podział na Polaków i „z Polski pochodzących” został przejęty od wspomnianych badaczy radzieckich. Ta druga grupa objęła Niemców i Żydów,

mieszkających na ziemiach polskich. Badania C. Keneza były chyba bardziej szczegółowe, skoro jego dane globalne dla lat 1802–1831 zarejestrowały 63 osoby (S. Isakow i P. Sigałow: 57).

Są jeszcze wykazy lekarzy Polaków z Uniwersytetu Dorpackiego. Najpierw Tadeusz Brzeziński wynotował 15 osób z lat 1806–1832¹². Faktycznie było ich więcej, ponieważ badacz ten brał datę ukończenia studiów za punkt wyjścia, a nie datę ich rozpoczęcia. Jego najdawniejszy student to Józef Liboszyz z 1806 r., który w rzeczywistości obronił tylko doktorat w Dorpacie i formalnie nie był studentem. Z zestawienia T. Brzezińskiego nie do przyjęcia są następujące osoby: Konrad Radecki, Herman Krause, Paweł Gołubiew, Teodor Nikiforowski, Waldemar Majewski, a pozostali dwaj są niepewni: Feliks Sachs i Tomasz Kuntz. Rzecz wymaga dalszych badań.

Jeszcze więcej dyskusyjnych osób wymienił Zenobiusz Bednarski w swoim słowniku biograficznym Polaków na Wydziale Lekarskim w Dorpacie w latach 1802–1889¹³. Już w recenzji tej pracy Arkadiusz Janicki wskazał na błąd metodyczny polegający na zbyt szerokim rozumieniu pojęcia „Polak”¹⁴. Do Polaków zaliczył on bowiem Niemców i Żydów, którzy „nieśli pomoc polskiemu społeczeństwu”. Tak nieokreślone kryterium jest nie do przyjęcia. Zresztą autor niekonskwentnie je stosował, raz włączając daną osobę do słownika, a np. pomijając jego brata. Nie rozwijając bliżej tego wątku, należy wymienić osoby niesłusznie uznane przez tego badacza za Polaków (w porządku alfabetycznym): Paweł Gołubiew, Ludwik Grewinck, Isaak Hopfen, Herman Krause, Bernard Malaga, Konrad Radecki i Wilhelm Wern; pewne wątpliwości budzą: Tomasz Kuntz i Feliks Sachs.

Z. Bednarski uznał, że pierwszymi Polakami na Uniwersytecie byli dwaj...Żydzi: Michał Salomon Seidler (powinno być: Zeidler) w 1808 r. (bezpośrednio nie podano, że był Żydem, ale wynika to z kontekstu) i Isaak Judelewicz Hopfen w 1810 r.¹⁵ Natomiast pierwszą osobą o „polskim brzmieniu” nazwiska był Ludwik Borewicz (vel Borowicz) w 1824 r. Powyższe ustalenia nie mają nic wspólnego z rzeczywistością.

Po tym przeglądzie literatury można przejść do analizy. Podstawą badań są księgi immatrykulacyjne Uniwersytetu, z których niepełne dane opublikowano w formie „Albumu Academicum” w 1889 r.¹⁶ Dane te będą uzupełnione o inne źródła. Niemniej nie jest to końcowy rezultat badań. W świetle tych badań jest prawdopodobna hipoteza, że pierwszymi Polakami na tym Uniwersytecie byli rzeczywiście bracia Pawłowscy w 1804 r. Jest to jednak tylko hipoteza, zresztą dość słaba. W 1806 r. pojawił się Ignacy Munkiewicz (czy Monkiewicz?), którego można nazwać pierwszym Polakiem na tym Uniwersytecie. W tym roku wydano też pierwszy doktorat z medycyny dla Józefa Liboszyca, którego zalicza się również do Polaków, choć był pochodzenia czeskiego.

Kolejni Polacy pojawili się w latach 1807–1808 i budzą pewne wątpliwości co do ich pochodzenia narodowego: Szymon Mejerowicz i Michał Zeidler. O ile o pierwszym trudno coś bliższego powiedzieć, choć np. Benedykt Dybowski zaliczył go do Polaków, to rodzina Zeidlerów była znana w Wilnie przez cały wiek XIX, m. in. ze swego patriotyzmu w powstaniu 1863 r. W 1809 r. zanotowano Jana Hipolita Morawskiego, który raczej nie budzi wątpliwości. Żadnych wątpliwości nie budzi kolejna osoba – Ignacy Bułhak w 1810 r., mimo iż nazwisko to zapisano w formie rosyjskiej. Z kolei w 1811 r. pojawił się Piotr Goroszański, a w 1815 Aleksander, zapewne jego brat. Mimo wątpliwości, należy chyba umieścić ich w tym wykazie. Warto dodać, że z wymienionych tu czterech osób B. Dybowski wymienił tylko jedną.

Według B. Dybowskiego między rokiem 1812 a 1818 nie było żadnego Polaka. W rzeczywistości w 1812 r. zapisał się Jan Karol Fokkelman, w 1813 r. Felicjan Zaremba (dlaczego pominięto to „czysto polskie nazwisko”?) i Jan Henryk Monkiewicz, w 1815 r. Karol Henryk Gundelach i Aleksander Goroszański oraz w 1818 r. Karol Adam Stankiewicz i Stanisław Szemiot. Razem było to 7 osób.

W 1819 r. spisano Aleksandra Łappę, co nie budzi wątpliwości, i Edwarda Baumanna, którego jednak uwzględniono w wykazie, mimo wątpliwości. W kolejnym 1820 r. było podobnie: Ludwik Szemiot nie budzi wątpliwości w odróżnieniu od Fryderyka Wilhelma Albrechta, którego nie wymienił B. Dybowski w swoim wykazie. Ten ostatni nie zanotował nikogo pod rokiem 1821, a w 1822 wymienił Ignacego Terleckiego.

Zgodnie przyjmuje się, że po raz pierwszy większa grupa Polaków pojawiła się w grodzie nad Embachem w 1824 r. Zdaniem Benedykta Dybowskiego, przybyło wówczas 6 Polaków „prawie wszyscy z Wileńskiego”. Chodzi o: Stefana Lipińskiego, Marcina Reczyńskiego, Aleksandra Mollesona, Jakuba Ruplenowicza, Tytusa Kurnatowskiego i Jana Klejnera. Warto dodać, że – poza pierwszym – wszystkich pozostałych spisano razem, co świadczy o powiązaniach tych osób. Zwraca też uwagę, że prawie wszyscy studiowali teologię (z dwoma wyjątkami: M. Reczyński i A. Molleson studiowali filozofię), a więc z dużą dozą prawdopodobieństwa można przyjąć, że byli kalwinami i uczniami gimnazjum w Słucku, Kiejdanach lub Wilnie. Dwóch z nich na pewno studiowało przedtem na Uniwersytecie Wileńskim: Tytus Kurnatowski i Marcin Reczyński¹⁷. Prawdopodobnie studiować tu mogli również: Jan Klejner (ur. 1801), Aleksander Molleson (ur. 1803) i Jakub Ruplenowicz (ur. 1803), lecz raczej nie Stefan Lipiński (ur. 1805). Rzecz tę trzeba sprawdzić.

Osobno trzeba wymienić jeszcze dwóch studentów z 1824 r.: Ludwik Borewicz i Feliks Sachs, mimo pewnych wątpliwości co do tego ostatniego. W kolejnym 1825 r. miało być również 6 studentów polskich, też „prawie wszystkich z Wileńskiego”. Chodzi niewątpliwie o: Jerzego Berendsa, Jana Gailewicza i Nestora Zieglera. Co do pozostałych osób są wątpliwości, być może, B. Dybowski

miał na myśli jeszcze: Wilhelma von Hahna z Wilna (nr 2007), Pawła Gołubiewa z Kamieńca Podolskiego (2117) i Tomasza Kuntza z Wilna (2095). Żadnego z tych osób nie można chyba zaliczyć do Polaków, z wyjątkiem Tomasza Kontza.

W 1826 r. było czterech Polaków. Chodzi o: Wilhelma Borewicza, Juliana Kempieńskiego, Samuela Szczytka i Fryderyka Trojanowskiego. W następnym roku miało znowu być czterech Polaków: Michał Chreptowicz, Ignacy Czyż, Henryk Kurnatowski i Eugeniusz Miłosz. W 1828 r. miało być aż jedenastu Polaków, a więc największa liczba w omawianym okresie. W rzeczywistości było ich 10: Albin i Kazimierz Giedroycie, Karol Nerlich, Otto Oettingen, Henryk Pfeiffer, Julian Siwicki, Hipolit Świątecki i Leopold Tomaszewicz. Do tej liczby (8) trzeba dodać trzech doktorantów z Instytutu Profesorskiego, wpisanych do ksiąg immatrykulacyjnych: Ignacego Iwanowskiego, Jana Szychowskiego i Alfonsa Walickiego.

W 1829 r. liczba Polaków miała spaść do pięciu według B. Dybowskiego. W rzeczywistości było ich dziesięciu: Krzysztof Borewicz, Fryderyk Hilsenitz, Lucjan Kostrowicki, Szymon Kuncewicz, Jan Mandzelowski, Stanisław Podbawicz, Julian i Wiktor Szachnowie i Mendel Trachtenberg. Do tego zestawienia należy dodać Aleksandra Grozę, którego nie zanotowały księgi immatrykulacyjne; uważa się, że był on „wolnym słuchaczem”, co jest możliwe, ale nie znajduje potwierdzenia w źródłach.

W 1830 r. miało być również pięciu Polaków. Byli to: Zygmunt Grużewski, Ludwik Kirchheim, Tomasz Lipiński, Aleksander Mieszkowski i Jan Snarski. W kolejnym 1831 r. Benedykt Dybowski nie zanotował ani jednego Polaka. Uważam, że do wykazu należy włączyć Karola Mirama i Jana Teofila Zielińskiego, mimo pewnych wątpliwości. I wreszcie w 1832 r. B. Dybowski zanotował aż 14 Polaków; chodzi jednak o dwa semestry. W interesującym nas I semestrze wymieniono następujących Polaków: Aleksander Anderson, Antoni Dyżewski, Henryk Hilchen, Kajetan Kostecki, Jan Obert, Jan Strykowski i Wilhelm Wróblewski, czyli 6 osób. Zaś w II semestrze, już po zamknięciu Uniwersytetu Wileńskiego, – 9.

Pora na podsumowanie. W latach 1804–1832 (I semestr) zanotowano następujące dane o Polakach na Uniwersytecie Dorpackim:

1804 – 2 osoby (?)	– 2,8 %		
1806 – 1	– 0,6 %	1820 – 2 (1?)	– 1,8 %
1807 – 1 (?)	– 2,0 %	1822 – 1	– 1,1 %
1808 – 1	– 1,7 %	1824 – 8 (1?)	– 6,9 %
1809 – 1	– 0,9 %	1825 – 4 (?)	– 3,1 %
1810 – 1	– 1,2 %	1826 – 4	– 3,0 %
1811 – 1	– 1,0 %	1827 – 4	– 2,3 %
1812 – 1	– 1,1 %	1828 – 11	– 6,0 %
1813 – 2	– 2,1 %	1829 – 10	– 5,6 %

1815 – 2 (1?)	– 3,7 %	1830 – 5	– 3,5 %
1818 – 2	– 2,7 %	1831 – 2	– 2,0 %
1819 – 2 (1?)	– 1,8 %	1832 – 7 (I sem.)	– 11,9 %

Razem: 74 osoby

Oczywiście, jest to tylko wstępne zestawienie. Na pewno dyskusyjne w kilku szczegółowych sprawach. Wydaje się jednak, że globalna liczba 74 Polaków jest wiarygodna. Jest to raczej wielkość minimalna, zważywszy na trudności w ustaleniu rzeczywistej liczby Polaków. W tej liczbie mieści się kilka przypadków niepewnych (7). Osoby te po raz pierwszy pojawiły się w Dorpacie w 1804 r. (jest to hipoteza), a na pewno w 1806 r. Przez długi czas co roku lub niemal co roku przybywało po 1–2 studentów. Wyrazne zwiększenie się liczby Polaków nastąpiło dopiero w 1824 r. i jest to związane z represjami na Uniwersytecie Wileńskim. Od tego momentu rocznie zapisywało się od 3 do 11 osób: najwięcej w 1828 r. (z wyjątkiem 1831, kiedy zanotowano 2 Polaków, co łatwo wytłumaczyć okresem powstania listopadowego). W omawianym czasie odsetek Polaków wśród ogółu studentów był minimalny i oscylował wokół kilku procent, właściwie 1–2 %: od 0,6 w 1806 do 11,9 w 1832.

Polacy pochodzili z różnych ziem Rzeczypospolitej oraz z krajów sąsiednich: z Rosji 3 osoby (z Petersburga, gub. smoleńskiej i riazańskiej), z Inflant z Estonią (6 osób), z Kurlandii (2) i Prus (1). Razem czyni to 12 osób. Tak więc zdecydowana większość Polaków pochodziła z ziem Rzeczypospolitej: 16 z guberni wileńskiej, 13 z kowieńskiej (ta ostatnia powstała dopiero w 1843 r., co mogło trochę wypaczyć proporcje między nimi), 10 z witebskiej, 9 z Królestwa Polskiego i mniej z innych guberni: po 4 z grodzieńskiej i mohylewskiej, 3 z mińskiej i po 1 z wołyńskiej, kijowskiej i podolskiej. Zatem w zdecydowanej większości studentami polskimi byli mieszkańcy b. Wielkiego Księstwa Litewskiego (49 osób), głównie z Litwy (województwa wileńskie, trockie i Żmudź), stosunkowo dużo było też z gub. witebskiej, czyli z Inflant Polskich i województwa witebskiego, stosunkowo bliskiego Dorpatu. Dopiero po nich plasowało się Królestwo Polskie (10 + 3 z guberni wołyńskiej, kijowskiej i podolskiej). W sumie potwierdza się reguła: im dalej od Dorpatu, tym studentów polskich było mniej.

Interesujące jest połączenie obu elementów: pochodzenia terytorialnego i chronologii. Okazuje się, że pierwsi Polacy pochodzili z ziem W. Ks. Litewskiego: zapewne już w 1804 r., a na pewno w 1806. Natomiast przybysze z Królestwa Polskiego – jeśli pominąć doktorat J. Liboszyca w 1806 r. jako nietypowy – pojawili się dopiero w latach 1819–1820: Fryderyk Albrecht i Edward Baumann. Do końca omawianego okresu stanowili oni zdecydowaną mniejszość wśród wszystkich Polaków.

2. ZAŁOŻENIE KONWENTU „POLONIA”

Powszechnie przyjmuje się, że pierwsza polska korporacja studencka powstała w Dorpacie w 1828 r. (data zatwierdzenia przez władze Uniwersytetu). Jej założycielami było 17 studentów z Wilna, przeważnie byłych filaretów¹⁸. Jednak warto zwrócić uwagę, że tezę tę wprowadził do obiegu Antoni Minkiewicz w artykule okolicznościowym z 1978 r. Natomiast we wcześniejszych opracowaniach było trochę inaczej. Klasyk tej problematyki Gustaw Manteuffel (dorpaczycy z lat 1852–1859) krótko omówił powstanie „Polonii”, nie podając żadnego nazwiska i nie odnosząc się bezpośrednio do tradycji filareckiej¹⁹. Ważne ustalenia są udziałem „wiecznego studenta” i strażnika tradycji polskiej w Dorpacie Edwarda Heinricha (dorpaczycy z lat 1860–1898). Według niego „niewielka garstka Polaków” utworzyła „Polonię” „na wzór istniejących czterech niemieckich” (korporacji)²⁰. W innym miejscu stwierdził jednak, że młodzież polska przyniosła do Dorpatu „świeże wspomnienia i tradycje wileńskie (filomaci i filareci)”. Mówił wręcz o „duchowej łączności młodzieży dorpackiej z dawnym uniwersytetem wileńskim”.

Kolejny klasyk to Marian Bończa-Kunicki (dorpaczycy z lat 1888–1891). Stwierdził on wyraźnie, że kilku byłych filaretów wileńskich wraz z innymi Polakami utworzyło Konwent „Polonia” w 1828 r.²¹ Wzorowano się na istniejących tam korporacjach niemieckich.

Żaden z tych badaczy nie podał żadnego nazwiska założycieli „Polonii”. Jako pierwszy zrobił to anonimowy filister korporacji „Arkonia” na Politechnice Ryskiej (A. W.), który wymienił cztery osoby: Marcin Reczyński, Jan Molleson, Tytus Kurnatowski i Stefan Lipiński²². Nie uczynił tego natomiast Aleksander Kamiński, badacz dziejów polskich związków młodzieży do 1848 r., który wręcz stwierdził, że nie podaje nazwisk założycieli Polonii, „gdyż wzbudzają wątpliwości”²³. Uczynił to dopiero wspomniany A. Minkiewicz na podstawie „Albumu Academicum”, czyli księgi immatrykulacyjnej. Z księgi tej wynotował on 15 nazwisk Polaków, którzy studiowali w 1828 r. Innymi słowy, wymienieni Polacy mogli być założycielami „Polonii”, ale nie musieli nimi być. To bardziej uczona spekulacja tego badacza niż fakt historyczny. Owymi „ojcami założycielami” mieli być: Jerzy Berends, Wilhelm Borewicz, Michał Chreptowicz, Ignacy Czyż, Albin Giedroyć, Kazimierz Giedroyć, Juliusz Kempieński, Henryk Kurnatowski, Tytus Kurnatowski, Stefan Lipiński, Eugeniusz Miłośz, Aleksander Molleson, Marian Reczyński, Samuel Szczytt i Nestor Ziegler.

W wykazie tym zdumiewa fakt, że pominięto trzech studentów, którzy studiowali w 1828 i byli członkami „Polonii”: Julian Siwicki, Hipolit Świętecki i Leopold Tomaszewicz. Do tego trzeba dodać trzech doktorantów z Instytutu Profesorskiego: Ignacego Iwanowskiego, Jana Szychowskiego i Alfonsa Walickiego. Listę nieobecnych można by jeszcze rozszerzyć o Jana Klejnera (studiował

w latach 1824–1828), Karola Nerlicha (1828–1835) i Fryderyka Trojanowskiego (1826–1829). Zatem podsumowując, lista Minkiewicza to lista polskich studentów i to w dodatku niepełna.

I ostatnia sprawa – „ojcowie założyciele” Konwentu „Polonia” mieli to być „przeważnie filareci”, na co Antoni Minkiewicz nie przedstawił żadnych dowodów. Sprawę tę podniósł ostatnio Jan Trynkowski, który słusznie zwrócił uwagę na to, że wśród założycieli (i w ogóle wśród członków „Polonii”) nie udało się odszukać ani jednego filarety²⁴. Badacz ten znalazł tylko dwie osoby (na 15) wśród „ojców założycieli”, które wcześniej uczyły się na Uniwersytecie Wileńskim²⁵. Innymi słowy, tylko te dwie osoby mogły stanowić bezpośrednie ogniwo między filaretami wileńskimi a Uniwersytetem Dorpackim: Marcin Rechyński i Tytus Kurnatowski.

Podane tu informacje są niepełne. Po pierwsze, udało się odnaleźć jednego filaretę – Ignacgo Terleckiego, który nie należał do tych najbardziej znanych. Będąc kandydatem praw z Uniwersytetu Wileńskiego, studiował on w Dorpacie w latach 1822–1823. W jego przypadku znajdujemy też kolejną, trzecią osobę związaną z obydwoma Uniwersytetami. Po drugie, jest więcej związków osobowych łączących Uniwersytety w Wilnie i Dorpacie. W tym miejscu nie można rozwiązać tego zagadnienia, ponieważ związki takie można znaleźć przynajmniej w kilkunastu przypadkach i to zarówno do 1832 r., jak i w okresie późniejszym. Wymaga to jednak dalszych badań. Tu podam tylko kilka przykładów. Mandel Trachtenberg studiował medycynę w Wilnie w latach 1827–1828, potem w Dorpacie w 1829 r. i ponownie w Wilnie do 1835 r. Drugi przykład dotyczy Justyna Domejki, studenta Uniwersytetu Wileńskiego (brak daty), który studiował dyplomatykę w Dorpacie w latach 1839–1844²⁶. Trzeci, bardzo charakterystyczny, odnosi się do Feliksa Kułakowskiego (1798–1831), jednego z najbardziej znanych filaretów, którego wnuk Bronisław (1865–przed 1927) studiował w Dorpacie w latach 1888–1896²⁷. Przykład czwarty: Teodor Heinrich (1790–1869), który potwierdził tytuł doktora na Uniwersytecie Wileńskim w 1822 r., był ojcem wspomnianego już Edwarda, dorpatczyka i pamiętnikarza, żywej legendy Konwentu „Polonia”²⁸. Przykład piąty i ostatni: Michał Kaczkowski studiował medycynę w Wilnie w latach 1825–1829 i był ojcem Grzegorza, dorpatczyka z lat 1856–1858²⁹. Itd., itd. W grę wchodzi trudne do zbadania związki rodzinne bezpośrednie (ojciec–syn–wyjątkowo wnuk), ale i pośrednie, znacznie trudniej uchwytnie w źródłach (np. kuzynostwo, dalsze pokrewieństwo, powinowactwo). W każdym razie nie ulega wątpliwości, że tradycja filomacko-filarecka, wytworzona w Wilnie przed 1824 r., była żywotna i znalazła swoich kontynuatorów w Dorpacie. Zresztą nie tylko tam, ale to już inna kwestia.

Zagadnienia związków Uniwersytetu Wileńskiego z Dorpackim nie można na tym skończyć. Są bowiem ślady tych związków od 1820 r. Dowiadujemy się o tym z listu Józefa Jeżowskiego do Adama Mickiewicza z 20 maja³⁰. W liście

tym znany filomata wspominał o relacji Ksawerego Ogińskiego o możliwości porozumienia się działaczy wileńskich ze studentami z Wrocławia, Dorpatu i Warszawy. Sam Ogiński miał być wysłannikiem studentów warszawskich i wrocławskich. W rzeczywistości był on najpewniej szpiclem Mikołaja Nowosilcowa i miał rozpracować środowisko studentów wileńskich. Niemniej informacja ta zasługuje na szczególną uwagę. Po pierwsze, ujawnia ślad kontaktów studentów Warszawy i Wilna, a zapewne i Wrocławia. Po drugie, wiadomo, że w tym czasie był związek studentów polskich na Uniwersytecie Wrocławskim, gdzie od 1819 r. istniał „Związek Studentów „Polonia”, a wkrótce powstało „Bractwo Burszów Polskich” w Krakowie³¹. Tak więc istniały w tym czasie plany działalności politycznej wśród studentów polskich na różnych uniwersytetach. Wzory organizacyjne pochodziły niewątpliwie od studentów niemieckich. Po trzecie zaś, innym łącznikiem między Niemcami a Wilnem był Marcin Reczyński, który studiował w Marburgu i obracał się w środowiskach akademickich Wilna i Warszawy, a później Dorpatu. Po czwarte, należy stwierdzić, że w tym roku w Dorpacie studiowało kilku Polaków: Aleksander Łappa (1819–1820), Karol Stankiewicz (1818–1821), Stanisław (1818–1821) i Ludwik (1820) Szemiotowie. Tak więc plany nawiązania kontaktu ze studentami polskimi w Dorpacie przez studentów wileńskich nie były bezpodstawne. Tym bardziej, że w Wilnie studiowało również kilku Szemiotów, krewnych owych dorpatczyków, należących zresztą do organizacji filaretów: Bruno, Franciszek i Ignacy³².

Druga informacja dotyczy listu Jana Czeczota do Adama Mickiewicza z 22 II 1823, gdzie była wzmianka o planach wyjazdu Michała Szyrmy wraz z Ignacym Terleckim do Dorpatu³³. Nie wiadomo, czy plan ten doszedł do skutku, w każdym razie Szyrma, będący filaretą wileńskim, nie podjął studiów na tym Uniwersytecie. Kolejna wzmianka na ten temat odnosi się do wspomnień Tomasa Zana, który po powrocie z zesłania wspominał o wyjazdach młodzieży wileńskiej m. in. do Dorpatu³⁴.

Kończąc ten artykuł, zamieszczam niżej słownik Polaków studiujących na Uniwersytecie Dorpackim do lata 1832 r.

SŁOWNIK DORPATCZYKÓW

Albrecht Fryderyk Wilhelm (też Albrecht) (1 (13) I 1800–1878). Ur. w Częstochowie w ówczesnym zaborze pruskim. Syn Carla, mieszczanina i Juliany Rolsnik (?). Brak danych o gimnazjum. Studiował medycynę w 1820–1825, doktor medycyny. W 1825–1827 lekarz pow. w Juchnowie, miście pow. w gub. smoleńskiej, w 1827–1835 młodszy lekarz w szpitalu miejskim w Odessie, w 1835–1838 inspektor w zarządzie medycznym tamże. Od 1838 prof. terapii w klinice uniwersyteckiej w Charkowie, gdzie pracował do emerytury. Zm. w Charkowie. Wydał kilka prac po łacinie i rosyjsku. Miał

rangę rzeczywistego radcy stanu (II ranga). Uwaga: zaliczenie go do Polaków jest dyskusyjne i wymaga dalszych badań. Źródła: AA, nr 1509; *Eesti Ajaloaarchiiv* (Archiwum Historyczne Estonii w Tartu), dal. cyt.: AT, Fond 402–7–67; *Alphabetisches Verzeichnis des Immatrikulierten der Universität Dorpat von 1802 bis 1889 mit genealogisches Ergänzungen. Zusammengestellt von Karl Johann Paulsen bearb. von M. Bark und L. Starck*, kserokopia w Archiwum Historycznym Estonii w Tartu, dal. cyt.: AV; S. K o n o p k a : *Polska bibliografia lekarska XIX w.* T. 1 s. 49 i T. 9 s. 188. Literatura: Z. B e d n a r s k i : *Polacy*, s. 59; S. K o ś m i ń s k i , *Słownik lekarzów polskich*. Warszawa 1888 s. 7: Allbrecht.

Anderson Aleksander Ignacy (20 X (1 XI) 1812–10 (22) VII 1881). Ur. w Wilnie. Syn Ottona, radcy tytularnego, kalwina i Marii Woynicz. Ojciec był sekretarzem rosyjskiej rady naczelnej, członkiem honorowym loży „Doskonała Jedność” w Wilnie w 1820 i członkiem czynnym loży „Dobry Pasterz” tamże w 1821. Był też wiceprezydentem Kolegium Ewangelicko-Reformowanego (od 1820) i prezesem Wileńskiej Izby Kryminalnej. Jako urzędnik państwowy był członkiem komisji śledczej w sprawie filaretów w 1823–1824, a później w komisji powołanej do sądenia Szymona Konarskiego w 1838. Mimo tego, był wzmiankowany jako „człowiek łagodny i dobry”. Syn studiował prawo w 1832–1839, student graduowany. Jego świetną charakterystykę przedstawiono w niedatowanych wspomnieniach, zapewne autorstwa Konstantego Kaszyca: „Odznaczał się rubasnością, długimi, zapuszczonymi bakenbardami (noszenie wąsów przepisy Uniwersytetu zabraniały), niedbalstwem w ubraniu i niechlujstwem. Pomimo tak strasznej powierzchowności, był to człowiek bardzo miękkiego serca, skłonny do szlachetnego i do złego czynu”. Jako dobry kucharz, wesoły kompan, wyróżniający się prowokowaniem Niemców do zaczepki, był „niezbędny do każdej ogólnej rozrywki”³⁵. Być może, to jego zachowanie było w jakimś stopniu związane z jego ojcem („sowiec rządu gubernialnego”), który był nielubiany w środowisku studenckim. Po studiach był nauczycielem w pensji szlacheckiej w Wilnie, potem urzędnikiem do specjalnych poruczeń w Izbie Skarbowej w Wilnie i Grodnie. Następnie wrócił do zawodu nauczyciela w gimnazjum w Białej Cerkwi, miasteczku w powiecie wasilkowskim w gub. kijowskiej. Od 1879 żył w Kijowie. Był asesorem kolegiąlnym (VIII ranga). Zm. w Kijowie. Źródła: AA 3046; AV; Biblioteka Narodowa, rkps 2981 k. 140–149v; S. S z u m s k i : *W walkach i więzieniach. Pamiętniki 1812–1848*. Wilno 1931 s. 102, 202. Literatura: S. M a ł a c h o w s k i - Ł e m p i c k i : *Wykaz polskich łóž wolnomularskich oraz ich członków w latach 1738–1821*. Kraków 1929 s. 58; H. M o ś c i c k i : *Wilno i Warszawa w „Dziadach” Mickiewicza*. Warszawa 1908 s. 49, 173.

Baumann Edward (16(28) III 1794–1830). Ur. w Warszawie (czy Londynie?). Syn Gottlieba Christiana, pastora i Doroty Fischer. Brak danych o gimnazjum, Studiował farmację i medycynę w 1819–1823, doktor medycyny. Prawdopodobnie przed Dorpatem gdzieś studiował, na pewno nie w Warszawie. Był lekarzem w Kołpinie, stacji pocztowej i kolejowej kolei mikołajewskiej w pow. carskosielskim w gub. petersburskiej. Uwaga: zaliczenie go do Polaków jest dyskusyjne i wymaga dalszych badań. Źródła: AA 1306; AV. Literatura: Z. B e d n a r s k i : *Polacy*, s. 62 (nic nowego); T. B r z e z i ń s k i : *Polskie peregrynacje*, s. 214; P. S z a r e j k o : *Słownik*, T. 5 s. 19.

Berends Jerzy Mikołaj (? , ok. 1805). Ur. w Wilnie. Syn Jeremiasza, sekretarza, aptekarza, zm. przed 1828 i Edalii (?) Liebmann. Brak danych o gimnazjum, choć najpewniej chodzi o Wilno. Studiował medycynę w 1825–1830. Doktor medycyny wg AP, czego nie potwierdzają inne źródła. Członek Konwentu „Polonia” w 1828, jeden z założycieli. Prawa filistra otrzymał w 1830. Lekarz w Kownie. Nie udało się ustalić, czy coś – poza nazwiskiem – łączyło go z Adolfem Rudolfem Berendsem (ok. 1804–1839), lekarzem z powiatu pińskiego, związanym z Wilnem, Grodnem i Warszawą. Źródła: AA 2092; *Album Polonorum*, maszynopis w Archiwum Archidiecezjalnym w Warszawie, Konwent „Polonia”; dal. cyt.: AP, nr 6; AT, F 402-7-67; AV; A. Tyła (wyd.): *Iš Lietuvos kilę Tartu Universiteto studentai 1802–1918 metais*. „Lietuvos istorijos metraštis 1980 metais”, s. 58. Literatura: Z. Bednarski: *Polacy*, s. 62 (nic nowego); A. Minkiewicz: *Konwent.*, s. 211; P. Szarejko: *Słownik*, T. 3 s. 36 (Adolf Berends) i T. 5 s. 25.

Borewicz Krzysztof Ernest Aleksander (właściwie Borowicz „z Korewa”) h. Czarnowron (29 IV 1809–8 VIII 1885). Ur. w Jackanach w pow. poniewieskim w gub. kowieńskiej (Tyła) lub w majątku Jetzkann, pol. Jeckany, w Kurlandii (Bednarski). Jednak wg AV chodzi o miejscowość Jeskuil. Syn Chrystiana (czy może Krzysztofa), ziemianina (szlachcica) i Johanny Wulf(f). Ojciec był dowódcą chorągwi jazdy, rotmistrzem. Może jest identyczny z Krzysztofem Janem, ur. w 1750 (chrzest z 1 VII), synem Stanisława Władysława, stolnika inflanckiego z 1789–1792, kalwina. Ród pochodzenia litewskiego „po większej części wyznania kalwińskiego”. Ród najpewniej wylegitymowany w 1851 i wpisany do ksiąg szlachty gub. kowieńskiej (zannotowano tam trzech braci: Wilhelma, Ludwika i Krzysztofa, synów Kazimierza Władysława). Brat (zob.): Ludwika i Wilhelma. Brak danych o gimnazjum. Studiował filozofię i medycynę w 1829–1836. Lekarz w miasteczku Pokrój w pow. poniewieskim w gub. kowieńskiej, potem w Zierau i Hasenpoth, mieście powiatowym w gub. kurlandzkiej w 1856–1867. Od 1867 żył w Mitawie, stolicy gub. kurlandzkiej. Zm. w Dubbeln, osadzie uzdrowiskowej pod Rygą. Źródła: AA 2650; AT, F 402-7-67; AV; S. Konarski: *Szlachta kalwińska w Polsce*. Warszawa 1938 s. 24; A. Tyła: *Iš Lietuvos*, s. 58; S. Urusk: *Rodzina*, T. 1 s. 336. Literatura: Z. Bednarski: *Polacy*, s. 54 (o rodzicu), 64.

Borewicz Ludwik h. Czarnowron (AA: Borewitz, właściwie Borowicz) (6 (18) IV 1804–1 (13) VII 1869). Ur. w Królewcu w Prusach. Syn Chrystiana (Krzysztofa?, zob.: Borewicz Krzysztof), brat (zob.): Krzysztofa i Wilhelma. Gimnazjum ukończył w Rydze. Studiował filozofię i prawo w 1824–1827 i medycynę w 1830–1833. Studia medyczne ukończył w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie w 1836. Tu zaznaczono, że historie chorób pisał po niemiecku, bo najpewniej „po polsku nie umiał mówić”. W 1837–1851 praktykował w Friedrichstadt (Frydrychsztat), mieście w gub. kurlandzkiej, m. in. był lekarzem miejskim. W 1851–1863 lekarz w dobrach Liksna w pow. dyneburskim w gub. witebskiej, w 1863–1869 lekarz pow. w Bowsku, mieście w pow. mitawskim w gub. kurlandzkiej. Tu zm. Ożenił się z Julią Kahn, z którą miał syna Waldemara (ur. 1857), dorpatczyka (nr 11742). Źródła: AA 1938; AV. Literatura: Z. Bednarski: *Polacy*, s. 53, 64–65; J. Bieliński: *Stan nauk lekarskich za czasów Akademii Medyko-Chirurgicznej Wileńskiej*. Warszawa 1889 s. 623.

Borewicz Wilhelm (właściwie Borowicz) h. Czarnowron (12 (24) IX 1807–19 IV 1890). Ur. w maj. Getzkow koło Wilna, to zapewne Jackowo w pow. oszmiańskim (były dwie miejscowości o tej nazwie). Wg innych chodzi o Jatz-kann na Wileńszczyźnie (Bednarski) albo o Jackany w pow. poniewieskim w gub. kowieńskiej (Tyla). Syn Chrystiana (zob.: Borewicz Krzysztof), brat (zob.): Krzysztofa i Ludwika. Studiował ekonomię i medycynę w 1826–1831. Członek Konwentu „Polonia” w 1828, jeden z założycieli. Lekarz, akuszer (1835) i lekarz w gub. kowieńskiej. W 1839 miał mieszkać w Mitawie, gdzie założył stowarzyszenie lekarskie. W 1842–1845 pracował jako lekarz w Dobrach Państwowych w gub. kurlandzkiej, w 1845–1867 był lekarzem w Bowsku, mieście w pow. mitawskim w tej gub., w tym lekarzem miejskim od 1851. Wg Bednarskiego w 1867–1872 mieszkał w Mitawie, nie prowadząc praktyki lekarskiej. Od 1868 (Bednarski: od 1872) mieszkał w swoich dobrach Kosaki (też Kossaki, niem. Kossaken) w pow. poniewieskim w gub. kowieńskiej, w gminie Podbirze (158 dziesięcin ziemi, dobra należały do Borewiczów od 1814). Radca dworu. Źródła: AA 2195; AP 7; AV; *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* (dal. cyt.: SG). Pod redakcją B. Chlebowskiego, W. Walewskiego. T. 15 cz. 2 s. 131; A. Tyla: *Is Lietuvos*, s. 58. Literatura: Z. Bednarski: *Polacy*, s. 65; I. Brennsohn: *Die Aerzte Kurlands von 1825–1900. Eine biographische Lexicon*. Mitau 1902 s. 58–59; A. Minikiewicz: *Konwent*, s. 211; P. Szarejko: *Słownik*, T. 5 s. 49.

Bułhak Ignacy (AA: v. Bulgakow Ignat) h. Syrokomla (15 V 1793 [Bułhak: ok. 1786–1788]–1848). Ur. w gub. mińskiej. Syn Gabriela, rotmistrza lidzkiego w 1784, szlachcica i Fortunaty Bułhak. Miał czworo rodzeństwa: Józef (1786–1865) i trzy nieznanne z imienia siostry. Studiował filozofię w 1810–1812. Ziemianin. Był honorowym kuratorem szkół pow. bobrujskiego i marszałkiem bobrujskim w 1809–1825, kawalerem Orderu Św. Anny 2 klasy. Znany jako dobroczyńca szkolnictwa, zwłaszcza szkoły w Bobrujsku, za co otrzymał nawet osobiste podziękowanie od cara Mikołaja I w 1847. Był dwukrotnie żonaty z: Izabellą Klarą Ślizień (1810–1834) w 1828 i jej siostrą Teresą. Z pierwszej miał dwoje dzieci: Józef Witold (1829–1892), absolwent Uniwersytetu, erudyta i miłośnik literatury i Zofia (1832–1881), z drugiej siedmioro: Oskar; Olgierd (1845–1871); Henryk; Edgar (1848–1923); Izabella (ur. 1879); Wanda i Adela. Założył rezydencję rodową w Dobośni, rozpoczynając budowę wspaniałego pałacu „godnego widzenia” (SG) w stylu klasycystycznym w 1825. Dobra te w momencie uwłaszczenia w 2. połowie XIX w. liczyły ponad 27 tys. dziesięcin ziemi i leżały w pow. bobrujskim w gub. mińskiej (rezydencja) oraz w sąsiednim pow. rohaczewskim w gub. mohylewskiej (większość dóbr). Była tu bogata biblioteka, zbiory artystyczne, archiwum i park dworski oraz cukrownia, pierwsza i „jedyna na tak znaczną skalę na Białorusi” (Bułhak). Źródła: AA 553. Literatura: W. Bułhak: *Bułhakowie. Zarys historii rodu*. Warszawa 1994 s. 110–112, tablica 7; L. Zasztowt: *Kresy 1832–1864. Szkolnictwo na ziemiach litewskich i ruskich dawnej Rzeczypospolitej*. Warszawa 1997 s. 182, 287.

Chreptowicz Joachim Michał (używał imienia Michał) h. Odrowąż, hrabia (18 (30) VI 1809–3 (15) II 1891). Ur. w Rydze. Pochodził z jednego z czołowych rodów litewskich. Syn Ireneusza, szlachcica, katolika i Karoliny Roenne (wg innych: Lilienfeldówny). Ojciec był szambelanem dworu rosyjskiego, miał rangę tajnego radcy (III

ranga, odpowiada generałowi porucznikowi w wojsku) i był kawalerem maltańskim. Jego dziadem był sławny Joachim (1729–1812), kanclerz wielki litewski, jeden z czołowych polityków i mecenasów swojej epoki. Jego wnuk ukończył gimnazjum w Rydze w 1827 (od 1824). Studiował dyplomatykę w 1827–1830. Członek Konwentu „Polonia” w 1828, jeden z założycieli. Wcześniej, bo w 1827 zapisał się do korporacji „Livonia”, pochodził bowiem z Inflant (Rygi). Po studiach w 1830 wstąpił do służby państwowej w Kolegium Spraw Zagranicznych. W 1835 został wysłany zagranicę na stanowisko 3 sekretarza ambasady Rosji w Londynie (3 miesiące). Po powrocie do Petersburga został urzędnikiem do specjalnych poruczeń przy wicekanclerzu. Ponownie wyjechał do Londynu w 1840 na stanowisko sekretarza ambasady. W 1843 wysłano go do Neapolu, stolicy Królestwa Obojga Sycylii, gdzie w zastępstwie wypełniał obowiązki zaufanego urzędnika. W 1845 został rzeczywistym radcą stanu (IV ranga, odpowiada generałowi majorowi w wojsku), a w 1847 nadzwyczajnym posłem Rosji przy dworze neapolitańskim. Na to samo stanowisko został przeniesiony do Brukseli w Belgii w 1853 i do Londynu w 1856. W 1858 wrócił do Petersburga: najpierw był ofmistrzem (hofmeister), a od 1862 wielkim ochmistrem (oberhofmeister) dworu z rangą rzeczywistego tajnego radcy (II ranga, odpowiednik generała). Został też zarządcą dworu wielkiego księcia Konstantego Mikołajewicza. W 1873 został wielkim podkomorzym (oberkammerherr) dworu cesarskiego, a w 1877 członkiem Rady Państwa. Miał wielkie maj. w „Kraju Zachodnim”, tj. Litwie i Białorusi (Szczorse i Wiszniew) oraz w Rosji. Był żonaty z hrabiną Heleną Nesselrode-Erenshofen, z którą nie miał dzieci. Jego dobra wraz z tytułem hrabiowskim przeszły na siostrzeńca Michała Buteniewa-Chreptowicza. Uwaga: sprawa zaliczenia go do Polaków może budzić wątpliwości, jednak pochodzenie jego rodu i wyznanie katolickie ojca jest tu elementem rozstrzygającym. Według Zygmunta Szczęsnego Felińskiego, arcybiskupa warszawskiego, był on „Polakiem niby z pochodzenia i religii, ale nie umiejącego nawet po polsku. Spędziwszy całe życie w dyplomacji, bądź w Petersburgu, bądź za granicą, nie miał on nic wspólnego z krajem, którego potrzeby nawet były mu nie znane...Był to czystej krwi petersburski dworak i to czasów mikołajewowskich. Ani godność narodowa, ani godność osobista, ani religijne przekonania nawet nie były w stanie przeważać u niego nad raz objawioną wolę monarszą, która dla niego była zawsze najwyższym prawem”³⁶. Źródła: AA 2281; *Album Dorpat-Livonorum*. Hrsg. von Ottow R e i n h a r d . Dorpat 1908 nr 143; AP 10; *Zur Geschichte des Gouvernements-Gymnasium in Riga*, Riga 1888 nr 748; S. U r u s k i : *Rodzina*, T. 2 s. 257. Literatura: *Encyklopedia Gistorii Belarusi*. Minsk 2003 T. 6 Kn. 2 s. 82; A. M i n k i e w i c z : *Konwent*, s. 211; *Russkij biografičeskij slovar*. S. Peterburg 1896–1918 T. 21: 1901 s. 425; J. T r y n k o w s k i : *Dorpatczycy*, s. 90, 100.

Czyż Ignacy (AA: Tschisch). Ur. w Wilnie. Syn Antoniego, mieszczanina i Antonetty (brak nazwiska). Gimnazjum najpewniej ukończył w Wilnie. Studiował medycynę w 1826–1829. Członek Konwentu „Polonia” w 1828, jeden z założycieli. Źródła: AA 2381; AP 11; AV; A. T y l a : *Iš Lietuvos*, s. 58. Literatura: Z. B e d n a r s k i : *Polacy*, s. 149 (Tszisz, nic nowego); A. M i n k i e w i c z : *Konwent*, s. 211.

Dyzewski Antoni (AA: Dyzewski) (8 VI [AP: VII] 1809 [Konarska: 1805]–1883). Ur. w gub. wileńskiej (AA) czy raczej w Boćkach, mieście w pow. bielskim w gub. grodzieńskiej (właściwie obwód białostocki). Syn Karola, wolnego człowieka, zm. przed 1832

i Katarzyny Nowickiej. Brak danych o gimnazjum. Studiował filozofię w 1832–1836. Członek Konwentu „Polonia” z 1832, prawa filistra otrzymał w 1836. Prywatny nauczyciel w gub. petersburskiej, potem wyjechał z Rosji. Wg polskich źródeł emigracyjnych uczył w szkołach francuskich jako profesor. Pozostawił wielki majątek 100 tys. franków. Ożenił się na łożu śmierci z 30-letnią Polką – Dziembowską, by jego majątek nie przeszedł na własność państwa. Źródła: AA 3062; AP 37 (błędna data ur.); AV. Literatura: B. K o n a r s k a : *Polskie drogi emigracyjne. Emigranci polscy na studiach we Francji 1832–1848*. Warszawa 1986 s. 256; J. P e z d r a : *Emigranci polscy na studiach we Francji w latach 1832–1848. Uzupełnienia i sprostowania*. „Akta Tow. Historyczno-Literackiego w Paryżu”, T. 1: 1991 s. 130.

Fokkelman Jan Filip Karol (lub Jan Karol) (AA: Fockelmann) (28 I (9 II) 1793–21 V (2 VI) 1867). Ur. w Kamieńcu Podolskim, mieście wojewódzkim w Rzeczypospolitej. Syn Jana Filipa (1752–1824), lekarza, aptekarza, Niemca, luteranina i Karoliny Ollier, córki bankiera warszawskiego. Ojciec służył w wojsku polskim od 1776 i na polecenie króla Stanisława Augusta Poniatowskiego został wysłany do Kamieńca Podolskiego na lekarza twierdzy (nad granicą turecką) w 1790. Tu pewnie Jan Karol ukończył gimnazjum. Studiował medycynę w 1812–1815, doktor medycyny w 1818. Krótko był asystentem w klinice uniwersyteckiej. W 1818–1823 był lekarzem parafialnym w Rujen, wsi w pow. wolmarskim w gub. inflanckiej. W 1823 został lekarzem pow. w gub. podolskiej i akuszerem gub. w Kamieńcu Podolskim. Ok. 1835 został lekarzem w szpitalu Towarzystwa Dobroczyńności Publicznej w Kamieńcu Podolskim i na tym stanowisku pozostawał ponad 30 lat. Był znany na całym Podolu jako zdolny operator. Zdaniem Józefa Rollego był „gorliwy, sumienny, pracowity, przede wszystkim oddany nauce, do ostatniej chwili o niej tylko myślał”. Napisał artykuł o wodowstręciu dobrowolnym po polsku (opublikowany w 1862). Zm. w Kamieńcu Podolskim w randze radcy stanu (V ranga). Źródła: AA 774; S. K o n o p k a : *Polska bibliografia*, T. 3 s. 95. Literatura: T. B r z e z i ń s k i : *Polskie peregrynacje*, s. 214; S. K o ś m i ń s k i : *Słownik*, s. 121; A. K r e m e r : *Żywoć dra J. Fokelmana*. „Tygodnik Lekarski”, R. 19: 1865 nr 4 s. 30–31; J. R o l l e : „Przegląd Lekarski”, T. 6: 1867 nr 9 s. 69–71 (nekrolog); P. S z a r e j k o : *Słownik*, T. 4 s. 138; *Wielka Encyklopedia Powszechna Ilustrowana*, T. 22 s. 777 (J. Peśzke); M. Z i e l i ń s k i : *Cudzoziemcy w życiu codziennym Rzeczypospolitej doby stanisławowskiej*. Bydgoszcz 2004 s. 238.

Gailewicz (Jan) Ferdynand Leopold (też Gojlewicz) (24 III (5 II) 1806–VII 1826). Ur. w maj. Warklany, dobrach Borchów, w pow. rzeżyckim w gub. witebskiej. Syn Wawrzyńca, (szlachcica), lekarza, zm. przed 1825 i Karoliny Kersten. Gimnazjum ukończył w Mitawie, stolicy gub. kurlandzkiej. Studiował medycynę w 1825–1826. Zginął śmiercią tragiczną (utopił się w rzece). Nie należał do Konwentu „Polonia”, bo takowego jeszcze nie było. Był członkiem korporacji „Curonia” od 1825. Źródła: AA 2044; *Album Curonorum*. Barb. V. W. R ä d e r , E. B e t t a c . Jurjew (Dorpat) 1903 s. 70 nr 285. Literatura: Z. B e d n a r s k i : *Polacy*, s. 79 (nic nowego).

Giedroyc Albin (AA: Gedroyc) h. Hipocentaurus, książę (ok. 1809–1876). Ur. w gub. wileńskiej lub w pow. rosieńskim w gub. kowieńskiej (Tyla). Syn Ignacego, szlachcica, katolika i Katarzyny Jaschen (?). Ojciec był zawodowym wojskowym w armii litewskiej (nie podpułkownikiem wojsk koronnych w 1783): porucznikiem w 1774 i pułkownikiem

w 1789³⁷. Brat Kazimierza (zob.). Brak danych o gimnazjum. Studiował filozofię w 1828–1830. Członek Konwentu „Polonia” w 1828, jeden z założycieli. Prawa filistra otrzymał w 1830. Ziemianin w gub. wileńskiej, wcześniej wojskowy. W 1863 mieszkał w Kownie, 8 XI wraz z rodziną został oddany pod ścisły nadzór policji „za sprzyjanie polskiemu powstaniu”. Jeszcze w 1868 policja stwierdzała, że „wymaga (on) szczególnego nadzoru”. Ożenił się z Łomańską, z którą miał syna Cezarego, dorpatczyka. Źródła: AA 2413; AP 15; AT, F 402-7-67; AV; A. T y l a : *Iš Lietuvos*, s. 58; S. U r u s k i : *Rodzina*, T. 4 s. 128. Literatura: J. C i e c h a n o w i c z : *Rody rycerskie W. Ks. Litewskiego*. Rzeszów 2001 T. 3 s. 50; A. N a r b u t : *Knjazja Gedrojcy*. Moskwa 2001 s. 18 (nr 216); J. T r y n k o w s k i : *Dorpatczycy*, s. 99 (może był uczestnikiem powstania 1831 r.).

Giedroyc Kazimierz (AA: Gedroyc) h. Hipocentaurus, książę (1808–1840). Ur. w gub. wileńskiej lub w pow. rosieńskim w gub. kowieńskiej (Tyla). Syn Ignacego (zob.: Giedroję Albin) i brat Albina (zob.). Brak danych o gimnazjum. Studiował filozofię w 1828–1830. Członek Konwentu „Polonia” w 1828, jeden z założycieli. Prawa filistra otrzymał w 1830. Ziemianin w gub. wileńskiej, wcześniej wojskowy. Ożenił się z Wawrzecką. Źródła: AA 2412; AP 14; AV; A. T y l a : *Iš Lietuvos*, s. 58. Literatura: A. N a r b u t : *Knjazja Gedrojcy*, s. 18 nr 214.

Goroszański Aleksander (Horożański, Gorożański) h. Jastrzębiec (28 VIII (9 IX) 1799–1835). Ur. w gub. smoleńskiej. Syn Szymona Horożańskiego, asesora kolegiálnego i Marii Aksinow (Axinoff). Ojciec przed 1820 kupił dobra Maryenhauz w pow. lutyńskim w gub. witebskiej o powierzchni ponad 163 776 dziesięcin ziemi. Po kilku latach część tych dóbr sprzedał, pozostawiając w swoich rękach Bołowsk, Szkiełbany i Baltynowo. Ród Horożańskich jest „polskiego pochodzenia” wg herbarzy polskich (Uruski) i rosyjskich (Bobrinskij). Na początku XIX w. mieli dobra w pow. lutyńskim, które wówczas zakupili. Tam osiedli na dłużej i w sąsiednim pow. rzezyckim (nie rzezyckim jak u Uruskiego). W końcu XIX w. mieli dobra Balbinowo i Aleksandropol w pow. lutyńskim. Byli też w guberni smoleńskiej³⁸. Aleksander miał brata Piotra (zob.). Studiował nauki wojenne w 1815–1818. Rotmistrz gwardii, potem kapitan w garnizonie w Orenburgu, wreszcie zakonnik w klasztorze koło Archangielska. Źródła: AA 1053; AV; SG, T. 2 s. 401, T. 6 s. 155 i T. 15 cz. 1 s. 15, 72; S. U r u s k i , *Rodzina*, T. 5 s. 196: *Horożański*. Literatura: J. C i e c h a n o w i c z : *Rody szlacheckie imperium rosyjskiego pochodzące z Polski*. T. 1. Warszawa 2006 s. 425;

Goroszański Piotr (Horożański, Gorożański) h. Jastrzębiec (5 (17) X 1793). Ur. w gub. witebskiej. Syn Szymona (zob.: Goroszański Aleksander), brat Aleksandra (zob.). Studiował prawo w 1811–1814. W służbie państwowej, potem ziemianin w gub. pskowskiej. Zapewne tożsamy z Piotrem Horożańskim, marszałkiem szlachty pow. rzezyckiego (Uruski błędnie: rzezyckiego) w 1840. Żył w Moskwie. Radca dworu. Miał syna Aleksandra (ur. 1838), dorpatczyka (nr 6856) i ziemianina w guberni pskowskiej, a pewnie i w powiecie lutyńskim w gub. witebskiej (maj. Balbinowo). Źródła: AA 696; B. D y b o w s k i : *Przed pół wiekiem. Wspomnienia z czasów uniwersyteckich*. „Biblioteka Warszawska” 1911, T. 2 s. 242 przyp. 1 (błędnie Goroszewski); SG, T. 15 cz. 1 s. 72; S. U r u s k i : *Rodzina*, T. 5 s. 196: *Horożański*.

Groza Aleksander Karol (30 VI 1807–3 XI 1875). Ur. w maj. Zahranicze w pow. taraszczańskim w gub. kijowskiej. Syn Pawła, zamożnego szlachcica i Teofili Kopyczyńskiej. Uczył się w szkole bazylianów w Humaniu i w gimnazjum w Winnicy, które ukończył w 1826. Studia medyczne rozpoczął na Uniwersytecie Wileńskim, potem w Dorpacie jako wolny słuchacz w 1829–1830 (stąd brak go w księdze immatrykulacyjnej). Debiutował jako pisarz w 1831, publikując pierwsze utwory w Wilnie w 1831. Nie kończąc studiów, w tymże roku wrócił do dziedzicznego maj. Sałohubówka (lub Sołohubówka) w pow. lipowieckim w gub. kijowskiej. Tu gospodarował, ożenił się i poświęcił działalności literackiej. Jego twórczość literacka wiąże się z późnym romantyzmem na Ukrainie. W końcu lat 50. przeniósł się do Berdyczowa, miasta pow. w tej gub., gdzie pracował jako nauczyciel. Następnie osiadł w Żytomierzu, gdzie był organizatorem Stowarzyszenia Księgarsko-Wydawniczego, wydając tanie książki w języku polskim. Zm. w Chałaimgródku pod Berdyczowem, rezydencji Eustachego Iwanowskiego. Źródła: *Bibliografia literatury polskiej. Nowy Korbut*. T. 7 s. 434–438; (E. I w a n o w s k i): *Wspomnienia lat mintionych*. Kraków 1876 T. 2 s. 278–320; *Grozowie*; L. J a n o w s k i: *Słownik*, s. 141–142. Literatura: J. L e w a n d o w s k i: *Literatura i sztuka*, [w:] *Uniwersytet w Tartu*, s. 141–142; *Literatura polska. Słownik encyklopedyczny*. Warszawa 1986 T. 1 s. 330; *Polski Słownik Biograficzny* (dal. cyt.: PSB). Wrocław 1961 T. 9 s. 31–32; M. J a n i o n.

Gruzewski Alfons Zygmunt (używał imienia Zygmunt) (22 II 1812–1883 [Gieysztor: 1880]). Ur. w maj. Montwidów w pow. i gub. kowieńskiej (wówczas wileńskiej). Syn Józefa (ur. 1787), sędziego granicznego pow. kowieńskiego, starościca szpiglewskiego, szlachcica, kalwina i Ludwika Rajskiej. Brat Emila i Oskara, również dorpatczyków, oraz Krzysztofa. Uczył się w gimnazjum w Kiejdanach do jego zamknięcia w 1824. Studiował prawo w 1830–1835. Członek Konwentu „Polonia” w 1830, prawa filistra otrzymał w 1835. Ziemianin w gub. kowieńskiej, dziedzic Pilamontu. Działacz społeczny. Zdaniem Jakuba Gieyszтора był to „człowiek wielkiej zacności, niepospolitego rozsądku...Nie tylko w naszej gubernii, lecz pewno i nigdzie w kraju, nie było dwóch ludzi tak wysoko i zasłużenie w opinii postawionych”. Uczestnik synodów Jednoty Litewskiej z 1832–1873: w 1860 i 1862 był dyrektorem synodu. Był dwukrotnie żonaty z: Anną i Wiktoria Mikszewicz, z którymi miał troje dzieci: Anna, Zygmunt i Antoni. Źródła: AA 2889; AP 32; A. B o n i e c k i: *Herbarz Polski*. Warszawa 1904 T. 7 s. 149; J. G i e y s z t o r: *Pamiętniki z lat 1857–1865*. Wilno 1913 T. 1 s. 101, 287; *Spis synodów i sesji prowincjonalnych Jednoty Litewskiej 1611–1913*. Wilno 1913 s. 26–37; A. T y ł a: *Iš Lietuvos*, s. 58; T. Ż y c h l i Ń s k i: *Złota Księga szlachty polskiej*. Poznań 1879–1908 T. 24 s. 65–66. Literatura: J. M. G i ż y c k i: *O szkole kiejdańskiej w XIX w.* „Muzeum” 1896 s. 484.

Gundelach Karol Henryk (12 IV 1798). Ur. w Warszawie. Syn Engelharda, oficera polskiego, zm. przed 1815 i Anny Sus Fleischer. Gimnazjum pewnie ukończył w Warszawie. Studiował farmację i medycynę w 1815–1820. Potem był chirurgiem „w Polsce”, pewnie w Warszawie. Źródła: AA 1073; AV. Literatura: Z. B e d n a r s k i: *Polacy*, s. 84 (nic nowego); T. B r z e z i Ń s k i: *Polskie peregrynacje*, s. 214.

Hilchen Henryk h. Jelita (23 II (7 III) 1815–zm. przed 1889). Ur. w maj. Rudawa w pow. i gub. grodzieńskiej, gmina Hołynka. Syn Wincentego, oficera (*oberst*), „pułkownika wojsk francuskich”, zm. w 1857 i Euzebii Ruszkowskiej. Ojciec był oficerem Legionów Polskich w 1799–1801, kiedy podał się do dymisji. Henryk miał dziesięcioro rodzeństwa: Wiktor, ożenił się z Anną Miączyńską; Hipolit; Bolesław; Ryszard; Oktaw; Edward, ożenił się z Komarówną; Zofia, żona generała Aleksandra Rotha; Michalina, żona Aleksandra Karśnickiego; Józefa i Paulina. Studiował filozofię w 1832–1835, kandydat w 1837. Służył w wojsku rosyjskim (major). Ożenił się z Marią Szadurską. Źródła: AA 3063; AV; A. B o n i e c k i : *Herbarz*, T. 7 s. 278. Literatura: J. P a c h o l s k i : *Słownik biograficzny oficerów Legionów Polskich 1796–1807*. Kraków 1998–2003 s. 97 (ojciec).

Hilsenitz Fryderyk (16 (28) II 1810–1863). Ur. w Grodnie. Syn Johanna Georga, pastora luterńskiego w Grodnie (1796–1824) i Wilnie (1824–1842) i Reginy Krum (?). Uczył się najpewniej w Grodnie i Wilnie, tu chyba zdał maturę. Studiował teologię w 1829–1830. Członek Konwentu „Polonia” w 1829, prawa filisterskie otrzymał w 1830. Ziemianin w pow. siebieskim w gub. witebskiej. Źródła: AA 2704; AP 24; AV. Literatura: E. K n e i f e l : *Die Pastoren der Evangelisch-Augsburgischen Kirche in Polen*, b.m.d., s. 224 (ojciec).

Iwanowski Adam Ignacy (używał imienia Ignacy) h. Łódzia (26 XII 1802 (7 I 1803) [immatrykulacja: 21 XII 1805]–18 (30) VIII 1886). Ur. w gub. mińskiej. Syn Hiacynta (Jacka), syna Stanisława, (szlachcica, katolika), radcy dworu i Anastazji (brak nazwiska). Gimnazjum ukończył w Mińsku. Studiował na Uniwersytecie Wileńskim, kandydat prawa (1826). Po studiach był nauczycielem historii i geografii w gimnazjum wileńskim. W 1827 zaczął naukę na Uniwersytecie w Moskwie, a w 1828–1833 studiował ekonomię polityczną w Dorpacie w Instytucie Profesorskim, gdzie został doktorem praw w 1833 (nie 1832). Miał być członkiem Konwentu „Polonia” w 1828 i uzyskać prawa filistra w 1833. Do 1835 przebywał w Niemczech „kosztem skarbu” dla doskonalenia swojej wiedzy. Po powrocie do Rosji został profesorem na Uniwersytecie Petersburskim (w 1836), wykładając prawo państwowe, międzynarodowe i dyplomację. Był to pierwszy Polak pracujący na tym Uniwersytecie (poza katedrą prawa polskiego). Szybko awansował, był m. in. dziekanem Wydziału Prawa i prorektorem. Jednocześnie był nauczycielem ekonomii politycznej i statystyki w: Korpusie Kadetów, Szkole Artyleryjskiej i w Cesarskim Liceum Aleksandrowskim, inspektorem pensjonatów żeńskich, członkiem Komitetu Cenzury i Rady w Ministerstwie Oświecenia Publicznego w Petersburgu. Zdaniem Tadeusza Bobrowskiego, studenta i znanego pamiętnikarza, I. Iwanowski był bardzo popularny wśród studentów, miał talent krasomówczy i był zycziwy wobec nich, pomagał finansowo biedniejszym studentom. W niedziele organizował spotkania, głównie z młodzieżą mińską (tj. Polakami z gub. mińskiej), na których tańczono i bawiono się (m. in. grano w karty). Niemniej jego wykłady pozostawiały wiele do życzenia, „bo często przychodził nieprzygotowany, zarzucony będąc pracą”. „Był to naukowy wyrobnik, a nie uczoney, nigdy nic nie napisał w swej specjalności, gdyż zanadto był rozproszony, ale w wyrobnictwie swoim był pożytecznym, bo wykładami swymi do studiów pociągał, rad i zachęty dla pracujących nie szczędził, a w rozpoznawaniu uzdolnienia młodzieży bardzo był trafny”. Trzeba dodać, że wspomniany sąd o braku publikacji

jest trochę przesadzony, ponieważ I. Iwanowski wydał kilka książek i artykułów naukowych, m. in. w 1836 o dyplomacji i w 1856 o statystyce Europy. I na koniec krótkie podsumowanie tego pamiętnikarza: przy wszystkich jego uwikłaniach „nie przeszkadzało być dobrym Polakiem”. Był ożeniony z Polką, swoją daleką krewną o tym samym nazwisku. Złośliwie, ale chyba prawdziwie wspomniany pamiętnikarz tak ją scharakteryzował: „...nie bardzo inteligentną co prawda, ale która w polszczyźnie wychowywała dzieci. Nie przeszkodziło to wszakże synowi przejść na prawosławie dla kariery, co musiało być srogim ciosem dla ojca”. Tajny radca (III ranga). Źródła: AA 2488; AP 17; AV; T. B o b r o w s k i : *Pamiętniki mojego życia*. Warszawa 1979 T. 1 s. 378–379; *Nacyjanal'ny Gistaryčny Archiu Belarusi w Mińsku* (dal. cyt.: NGAB). Fond 319 op. 2 d. 3892 k. 22, 26. Literatura: K. B a r t n i c k a : *Instytut Profesorski w Dorpacie*. „Kwartalnik Pedagogiczny”, R. 36: 1991 nr 3 s. 26, 33, 36; L. B a z y ł o w : *Polacy w Petersburgu*. Wrocław 1984 s. 201–205; A. K i j a s : *Polacy w Rosji*, s. 118 (data ur. 1807); J. L e w a n d o w s k i : *Nauki humanistyczne*, s. 117; *Mysliceli i asvetniki Belarusi X–XIX stagoddzi. Encyklopedyczny davednik*. Minsk 1995 s. 439; F. N o w i Ń s k i : *Polacy na Uniwersytecie Petersburskim w latach 1832–1884*, Wrocław 1986 s. 228–229; t e Ń z e : *Polscy profesorowie na Uniwersytecie Petersburskim do lat 80. XIX w.*, „Przegląd Humanistyczny”, 1984 nr 11–12 s. 46; J. R ó z i e w i c z : *Polsko-rosyjskie powiązania naukowe (1725–1918)*. Wrocław 1984 s. 178–179.

Kempieński Julian (AT: Kępieński, też Kępiński) h. Niesobia (17 (29) I 1808). Ur. w Jaworowie w pow. i gub. wileńskiej. Syn Józefa, nauczyciela w gimnazjum słuckim, zm. przed 1832, zapewne kalwina i Domicelli Hrenowicz (czy Ringawicz). Ojciec jest zapewne tożsamy z Józefem, magistrem przy szkole w Kiejdanach, który w 1792 ożenił się z Marią Molleson. Miał on kilka synów, na pewno Walentego Kazimierza (ur. 1793) i Józefa (zm. 1819), a zapewne i Juliana oraz Romana, dorpatczyka. Brak danych o gimnazjum, pewnie chodzi o Słuck. Studiował filozofię w 1826–1832, przeszedł z Uniwersytetu w Królewcu. Członek Konwentu „Polonia” w 1828, jeden z założycieli. Prawa filistra otrzymał w 1832. W 1826 i 1827 uczestniczył w synodach Jednoty Litewskiej. Po studiach emigrował do Francji, gdzie przebywał w kwietniu 1832 w Bourges, mieście w środkowej Francji, potem w pobliskim Chateauroux i we Vienne koło Lyonu w 1833. Występował tam jako podoficer 11 pułku ułanów, w którym najpewniej uczestniczył w powstaniu listopadowym. W 1835 ukończył studia medyczne w Montpellier, publikując rozprawę w języku francuskim. Lekarz w armii francuskiej w Algierze. Źródła: AA 2215; AP 8; AT, Z 402-7-67; AV; S. K o n a r s k i : *Szlachta*, s. 126–127; *Spis synodów*, s. 24; A. T y ł a : *Iš Lietuvos*, s. 58. Literatura: A. B a u b l y s : *Lietuvos ewangeliku reformatu bažnyčios Sinodas: organizacija, bažnytine savivalda ir konfesines inteligentijos formavimas 1795–1830 metais*. Vilnius 2006 s. 497; R. B i e l e c k i : *Zarys rozproszenia Wielkiej Emigracji we Francji 1831–1837*. Warszawa 1986 s. 143, 163, 325; S. K o ś m i Ń s k i : *Słownik*, s. 213 (*Kępiński*); A. M i n k i e w i c z : *Konwent*, s. 211.

Kirchheim Ludwik (1799–1832). Ur. w „Polsce”, a ściślej w Kole, mieście pow. w gub. kaliskiej. Syn Józefa, doktora medycyny i Johanny, zm. przed 1830. Studiował medycynę w 1830–1831. Członek Konwentu „Polonia” z 1830. Zm. „w Polsce”. Źródła: AA 2887; AP 31; AV.

Klejner Jan Fryderyk (AA: Klärner) (24 VI 1801). Ur. w Wilnie. Syn Fryderyka, oficera pruskiego i Anny Lichnowskiej (czy Lichnorskiej). Kalwin. W 1824 mieszkali w Odessie. Gimnazjum ukończył najpewniej w rodzinnym mieście. Studiował teologię i filologię w 1824–1828. Najpierw był nauczycielem w gimnazjum słuckim (od 1829), gdzie zapewne uczył literatury rosyjskiej. Następnie był lektorem w liceum i nauczycielem w gimnazjum w Nieżynie, mieście pow. w gub. czernihowskiej. Potem żył w Połtawie, mieście gub. W 1836, 1839 i 1840 był uczestnikiem synodów Jednoty Litewskiej w Słucku i Wilnie. Radca kolegialny (VI ranga). Źródła: AA 1966; AT, F 402-7-67; AV; *Spis synodów*, s. 27–29; A. T y l a : *Iš Lietuvos*, s. 58. Literatura: A. B a u b l i s , *Lietuvos ewangeliku reformatu*, s. 382, 461; T. S t e g n e r : *Teologia protestancka*, [w:] *Uniwersytet w Tartu*, s. 157.

Kostecki Kajetan Józef (20 III (1 IV) 1804 [Bednarski: 1803]–23 IX 1873). Ur. w Kaliszu. Syn Józefa (1747–1823), mieszczanina, dzierżawcy, katolika (?) i Wiktorii Kwaśniewskiej. Ojciec był właścicielem browaru, ławnikiem i radcą pow. Tu ukończył gimnazjum. Studiował farmację na Uniwersytecie Warszawskim od 1826, potem medycynę w Dorpacie w 1832. Członek Konwentu „Polonia” z 1832, brak danych o prawach filistrata. W 1833 przeniósł się na Akademię Medyko-Chirurgiczną w Wilnie, gdzie otrzymał dyplom lekarza II stopnia. Był stypendystą rządowym i dlatego po studiach był lekarzem w rezerwowym batalionie aleksopolskiego pułku piechoty. Przez kilka lat mieszkał w Temir-Chan-Szura, stolicy namiestnictwa dagestańskiego na Kaukazie (obecnie Bujnask niedaleko Machaczkały w Dagestanie w Rosji). Tu ożenił się z nieznaną osobą. Potem wrócił do kraju: w 1836 był akuszerem w Warszawie, w 1839 był lekarzem miejskim w Pilicy, osadzie miejskiej w pow. olkuskim w gub. kieleckiej. W 1849 został oddelegowany do Wolbromia, gdzie miał zwalczać cholere. W 1851 zrezygnował ze stanowiska lekarza miejskiego w Pilicy z powodów zdrowotnych i został estymatorem w komorze celnej w Szczypiornie pod Kaliszem (5 wiorst odeń) na granicy pruskiej. Do pracy lekarza wrócił w 1858 w szpitalu Św. Trójcy w Kaliszu, a lekarzem pow. kaliskim został w 1859. Do końca życia prowadził praktykę lekarską w Kaliszu, gdzie zm. Błędna jest informacja o jego udziale w oddziale Romualda Traugutta w czasie Powstania Styczniowego 1863 r. i zesłaniu na Sybir (Gerber). Miał troje dzieci: Franciszek, Józef i Aleksandra. Źródła: AA 3054; AP 36; AV. Literatura: Z. B e d n a r s k i : *Polacy*, s. 104–105; J. B i e l i Ń s k i : *Stan nauk*, s. 662; R. G e r b e r : *Studenci Uniwersytetu Warszawskiego 1808–1831. Słownik biograficzny*. Wrocław 1977 s. 293; R. K o s t e c k i : *Próba wejścia do stanu szlacheckiego w Królestwie Polskim. Sprawa braci Kosteckich*. „Rocznik Polskiego Tow. Heraldycznego”, T. 3: 1997 s. 187–191 (bracia przyrodni); *Słownik biograficzny Wielkopolski południowo-wschodniej*. Kalisz 2003 T. 2 s. 114; P. S z a r e j k o : *Słownik*, T. 1 s. 290–291.

Kostrowicki Lucjan h. Baybuza, hrabia (18 (30) XII 1809 [Aftanazy: 1816]– 1867). Ur. w maj. Papiernia w pow. lidzkim w gub. grodzieńskiej (później wileńskiej). W AP podano błędne miejsce ur. – Kościeniewo, które później należało do Lucjana Kostrowickiego. Dobra te zakupił jego ojciec dopiero w 1815, gdy Lucjan miał 6 lat. Liczyły one 3639 dziesięcin ziemi, miały folwark i 5 wsi na południowy zachód od Lidy. Syn Samuela Franciszka Józefa, ur. 1784 (syn Ignacego, generał adiutanta i kawalera Orderu

Św. Stanisława), szlachcica i Anny Zaleskiej. Był prapradziadem Mieczysława Moraczewskiego (AP nr 1459). Miał dwie siostry: Melania i Julia. Brak danych o gimnazjum. Studiował matematykę w 1829–1830. Członek Konwentu „Polonia” w 1829, prawa filistra otrzymał w 1830. Był ziemianinem w gub. wileńskiej (maj. Kościeniewo w pow. lidzkim niedaleko Papierni, która była główną rezydencją rodu, miała 2394 dziesięcin ziemi). W 1840 wraz z ojcem i dwoma siostrami wyjechali na kurację do Niemiec i Włoch. Wg ówczesnej charakterystyki był wysokiego wzrostu, „Twarz podługowata, śniada. Nos mały, podługowaty. Oczy błękitne. Włosy czarne”. Lucjan uczył się w sławnej szkole wojskowej Saint Cyr pod Paryżem. Wg „sagi rodu Kostrowickich” w czasie wizyty cara Mikołaja I w Paryżu został mu przedstawiony. „Car potraktował go jednak jako zbiega i zażądał odesłania piechotą, etapami, pod eskortą do kraju. Tam musiał się stale meldować u władz policyjnych, a odwiedziny rodziców w Wiedniu zostały mu zakazane”. Pozostali zatrzymali się na Zachodzie przez wiele lat. Jeszcze w 1858 Samuel otrzymał zgodę na przedłużenie pobytu zagranicą przez cztery lata. Był wówczas w Austrii, we Wiedniu i zachowywał się „nienagannie pod względem politycznym”. Zm. jednak w roku następnym. Z kolei Lucjan stopniowo wyprzedawał majątek i w końcu z wielkiej fortuny, liczącej ok. 17 tys. dziesięcin ziemi, pozostało mu tylko Kościeniewo (też Kościeniewo). Ożenił się z Józefą Sieklucką, podkomorzanką lidzką, z którą miał czworo dzieci: Wincenty, służył w wojsku rosyjskim; Samuel, architekt, absolwent Politechniki Ryskiej (nie Dorpatu jak twierdził Aftanazy); Marcin (1855–1905), studiował elektrotechnikę i Anna. Wracając do „sagi rodu”, Lucjan „stał się wkrótce odludkiem i dziwakiem”. Źródła: AA 2819; AP 26; SG, T. 4 s. 455. Literatura: R. A f t a n a z y : *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*. Wrocław 1993 T. 4 s. 162–167; J. C i e c h a n o w i c z : *Rody*, T. 3 s. 388, 392, 394; C. M a l e w s k i : *Rody szlacheckie na Litwie w XIX w. Powiat lidzki*. Wilno 2005 s. 152.

Kuncewicz Szymon (1801–zm. przed 1889). Ur. w maj. Repden (?) w gub. witebskiej. Syn Andrzeja, chłopa (*brückenbauer*) i Justyny (brak nazwiska). Brak danych o gimnazjum. Studiował medycynę w 1829–1830. Członek Konwentu „Polonia” w 1829, prawa filistra otrzymał w 1830. Studia medyczne ukończył w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie w 1836. Pracował jako lekarz w głębi Rosji, wzmiankowany jeszcze w 1886. Źródła: AA 2602; AP 21; AV. Literatura: Z. B e d n a r s k i : *Polacy*, s. 109 (nic nowego); J. B i e l i Ń s k i : *Stan nauk*, s. 666.

Kuntz Tomasz (też Kunc) (25 IV (7 V) 1806–zm. 1828). Ur. w Wilnie. Syn Tomasza, cukiernika i Anny Hube. Ojciec prowadził najbardziej znaną cukiernię w Wilnie, o czym wspomniała Gabriela Puzynina w swoich pamiętnikach. Był także masonem w 1821: zastępcą sędziego i członkiem czynnym loży „Dobry Pasterz” (*zum guten Hirten*). Wtedy określono go jako kupca. Syn najpewniej ukończył gimnazjum w Wilnie. Studiował medycynę w 1825–1827. Po studiach praktykował w Kownie. Zm. w Wilnie. Źródła: AA 2095; AV; S. M a ł a c h o w s k i - Ł e m p i c k i , *Wykaz*, s. 129; G. P u z y n i n a : *W Wilnie i dworach litewskich. Pamiętnik z lat 1815–1843*. Oprac. A. C z a r t k o w s k i , H. M o ś c i c k i . Chotomów 1988 (reprint wydania z 1928) s. 129. Literatura: Z. B e d n a r s k i : *Polacy*, s. 109 (nic nowego).

Kurnatowski Henryk „z Bytnia” h. Łódzia (1809–3 III 1889). Ur. w Brześciu Litewskim. Syn Aleksandra, pastora kalwińskiego i Marianny Spleschin. Gimnazjum

ukończył w Słucku, mieście pow. w gub. mińskiej, w 1827. Studiował filozofię w 1827–1832, student graduowany. Członek Konwentu „Polonia” w 1828, jeden z założycieli. Prawa filistra otrzymał w 1832. Długoletni nauczyciel w gimnazjum słuckim (1832–1857): od 1832 do 1835 nauczyciel historii i geografii, od 1833 nauczyciel historii powszechnej, w 1835 został radcą tytularnym i nauczycielem łaciny, w 1838 – sekretarz kolejalny, w 1841 asesor kolejalny, potem radca kolejalny. W 1857–1859 inspektor szkolny w Szawlach, mieście pow. w gub. kowieńskiej, w 1859–1861 prezydent Kolegium Ewangelicko-Reformowanego w Wilnie, a w 1861–1863 dyrektor gimnazjum wileńskiego, potem kurator Wileńskiego Synodu Reformowanego. Uczestnik prawie wszystkich synodów Jednoty Litewskiej z 1832–1888: w 1874, 1877, 1881 i 1883 dyrektor synodu. Radca stanu (V ranga). Źródła: AA 2388; AP 12; NGAB, F 1176 op. 1 d. 1 (formularny spisok z 1847 r.); *Spis synodów*, s. 26–40. Literatura: I. G l e b o v : *Istoričeskaja zapiska o sluckaj gimnazii, s 1617–1630– 1901 gg.* Vil’na 1903 s. 187, 191–192; A. M i n k i e w i c z : *Konwent*, s. 211.

Kurnatowski Tytus Roman h. Łódzia (2 (14) VIII 1802 [Konarski: 1 VIII 1800]– 1845). Ur. w maj. Narbutowszczyzna w pow. oszmiańskim w gub. wileńskiej. Syn Jana, regenta smoleńskiego w 1800–1805, służebnika, kalwina i Joanny Bohuszewicz. Miał czworo rodzeństwa: Paulina Sybilla (ur. 1802); Aleksandra Lucyna (ur. 1803); Wacław Józefat (ur. 1804) i Julia Michalina (ur. 1805). Brak danych o gimnazjum. Studiował filozofię na Uniwersytecie Wileńskim i teologię w Dorpacie w 1824–1827 (AP błędnie: do 1829). Członek Konwentu „Polonia” w 1828, jeden z założycieli. Prawa filistra miał otrzymać w 1829, co niemożliwe (studiował bowiem do 1827). Pastor kalwiński w Izabelinie w 1827, miasteczku w pow. wołkowyskim w gub. grodzieńskiej, potem pastor w Szwabiszkach w pow. poniewieskim w 1830, nauczyciel religii w szkole w Krożach w pow. rosieńskim w gub. kowieńskiej w 1830 lub 1832 oraz duchowny i nauczyciel w szkole pow. w Kiejdanach, mieście w pow. i gub. kowieńskiej (1835– 1845). W 1843–1845 był też wicesuperintendentem. Uczestniczył w synodach Jednoty Litewskiej od 1822 do 1843. Źródła: AA 1965; AP 4; AT, F 402-7-67 (immatrykulacja); AV; *Spis synodów*, s. 22–29; A. T y l a : *Iš Lietuvos*, s. 58. Literatura: A. B a u b l i s : *Lietuvos ewangeliku reformatu*, s. 256; S. K o n a r s k i : *Szlachta*, s. 167–168; *Lietuviu Enciklopedija*. Boston 1958 T. 13 s. 403; *Kurnatauskas Titas Romanas*; A. M i n k i e w i c z : *Konwent*, s. 211; T. S t e g n e r : *Teologia protestancka*, s. 161.

Lipiński Stefan Felicjan Piotr (22 I 1805 [Tyla: 25 XII]– 21 XI 1879). Ur. w maj. Siena (Siena?) w gub. wileńskiej. Syn Józefa, szlachcica, zm. w 1830, kalwina i Teofilii Łabowskiej (Lobofska, Lakowska). Ojciec był chorążym gwardii konnej litewskiej w 1785–1791, posiadał maj. Petrulín w pow. grodzieńskim (549 dziesięcin ziemi). Stefan miał dwanaścioro rodzeństwa: Rafał Mikołaj (ur. 1785); Helena Regina (ur. 1786); Bogusław Paweł (ur. 1787) i Bogumiła Ludwika (ur. 1780) z pierwszego małżeństwa; Maria Dorota (ur. 1792); Samuela Felicjana (ur. 1793); Aleksander Stanisław (ur. 1796); Katarzyna Joanna (ur. 1799); Maria Aniela (ur. 1800); Regina Konstancja (ur. 1803); Wiktoria Petronela (ur. 1807) i Tomasz (zob.). Był spokrewniony z Kaderami: był wujem Andrzeja i dziadkiem Bronisława, dorpatczyków. Gimnazjum zapewne ukończył w Słucku (AP). Studiował teologię w 1824–1829. Członek Konwentu „Polonia” w 1828,

jeden z założycieli. Prawa filistra otrzymał w 1829. Uczestniczył prawie we wszystkich synodach Jednoty Litewskiej od 1821 (w 1827 zaznaczono, że był studentem Dorpatu) do 1879. Po studiach wrócił w strony ojczyste, by nauczyć się języka żmudzkiego dla celów duszpasterskich. W 1830–1835 pastor kalwiński w Kopysi, miasteczku w pow. horeckim w gub. mohylewskiej, potem w Słucku i Wilnie (1835–1879). Odprowadził na śmierć Szymona Konarskiego w 1839, który był kalwinem. W 1843–1856 wicesuperintendent wileński, w 1856 superintendent, a od 1857 do 1879 generalny superintendent i wiceprezydent Kolegium Ewangelicko-Reformowanego w Wilnie. Miał być naukowcem, co wątpliwe. W każdym razie opublikował „pieśni nabożne” w Wilnie w 1841. Był działaczem społecznym i obrońcą Kościoła kalwińskiego przed rusefikacją. Swoją bogatą księgozbiór (ok. 1500 dzieł) ofiarował Bibliotece Synodu. Uwaga: brak jego biogramu w *Polskim Słowniku Biograficznym* i *Słowniku ewangelików w Polsce* Jana Szturca! Źródła: AA 1933; AP 1; AT, F 402-7-67 immatrykulacja); AV; S. K o n a r s k i : *Szlachta*, s. 173–174; S. L i p i ń s k i : *Pieśni nabożne*, Wilno 1841; *Spis synodów*, s. 22–38; S. S z u m s k i : *W walkach*, s. 123–125, 204; A. T y l a : *Iš Lietuvos*, s. 58. Literatura: A. B a u b l y s : *Lietuvos evangeliku reformatu*, s. 251, 253, 497; W. G i z b e r t - S t u d n i c k i : *Zarys historyczny wileńskiego kościoła ewangelicko-reformowanego i jego biblioteki*. Wilno 1932 s. 19; A. M i n k i e w i c z : *Konwent*, s. 211; SG, T. 8 s. 27; T. S t e g n e r : *Teologia protestancka*, s. 161.

Lipiński Tomasz Kazimierz (10 XII 1809–31 XII 1885 (AP) czy raczej 1886). Ur. w maj. Wichry w pow. sieńskim w gub. mohylewskiej (463 dziesięciny ziemi). Syn Józefa (zob.: Lipiński Stefan), brat Stefana (zob.). Brak danych o gimnazjum, najpewniej chodzi o Słuck. Studiował historię i dyplomatykę w 1830–1835, student graduowany w 1837. Członek Konwentu „Polonia” w 1830, prawa filistra otrzymał w 1837. W 1838–1885 długoletni sekretarz Kolegium Ewangelicko-Reformowanego w Wilnie i sekretarz Wileńskiego Synodu Ewangelicko-Reformowanego. Od 1860 do 1863 także członek tegoż Kolegium. Uczestnik synodów Jednoty Litewskiej od 1830 do 1886. Żył i zm. w Wilnie. Radca dworu (VII ranga). Źródła: AA 2883; AP 30; AV; S. K o n a r s k i : *Szlachta*, s. 174. Literatura: SG, T. 13 s. 282.

Lappa Aleksander (AA: Lappa) h. Lubicz (17 IX 1803–1869)). Ur. w maj. Rudnia w gub. witebskiej (AV) lub w maj. Rudobielki w pow. bobrujskim w gub. mińskiej (relacja syna Dominika); bardziej prawdopodobna jest pierwsza opinia. Syn Dominika, regenta ziemskiego starodubowskiego w 1784 i „lieutenanta” i Szulcówny. Uczył się u jezuitów w Mohylewie i w szkole niemieckiej w Petersburgu. Studiował ekonomię w 1819–1820. Wielokrotnie był marszałkiem szlachty pow. bobrujskiego (1844–1859), potem gubernialnym mińskim (od 1859 do 1863). W maju 1855 wysłał pismo do ministra oświaty w Rosji z planem reformy systemu oświaty w Litwie. W 1858 został członkiem delegatem komitetu włościańskiego powiatu bobrujskiego w guberni mińskiej. Był aktywny w okresie ożywienia społeczno-politycznego przed Powstaniem Styczniowym w 1861–1862. 7 września 1862 napisał memoriał do ministra spraw wewnętrznych Rosji Piotra Wałujewa o przyczynach niezadowolenia Polaków w gub. mińskiej. Szczytowym okresem aktywności Polaków tej gub. było posiedzenie sejmiku gubernialnego z 14–19 listopada t.r., na którym dyskutowano o wysłaniu adresu (prośby) do cara o charakterze

politycznym (przyłączenie gubernii do Królestwa Polskiego). Wobec jego oporu złożenia podpisu pod protokołem obrad doszło do wybicia okien w domu Łappy. Ostatecznie adresu tego nie włączono do protokołu, niemniej stał się on powszechną tajemnicą w gubernii. W 1863 został zmuszony do osiedlenia w Kungurze, mieście pow. w gub. permskiej (na Przeduralu) za podejrzenie o przynależność do organizacji powstańczej. Formalnym pretekstem było rzekome jego pozwolenie na wniesienie do protokołu sejmiku szlacheckiego w Mińsku w 1862 wniosku o przyłączenie gub. mińskiej do Królestwa Polskiego, co było nieprawdą. Faktycznie chodziło o to, że zdaniem generał-gubernatora wileńskiego Michała Murawiowa był „głównym działaczem buntu”, obok Wiktora Starzeńskiego. W 1868 otrzymał pozwolenie na osiedlenie się w Kremienczugu, mieście pow. w gub. połtańskiej, gdzie miał zajmować się handlem. Tam zmarł nagle. Ożenił się z Antoniną Komar, z którą miał pięciu synów: Dominik, Michał, Antoni, Bolesław i Wacław oraz cztery córki: Aleksandra, Malwina, Maria i Aniela. Asesor kolegialny (VIII ranga). Źródła: AA 1400; M. C z a p s k i: *Pamiętniki*. Rękopis oprac., zaopatrzyła w przypisy i indeksy M. C z a p s k a. Londyn 1964 s. 204, 339; J. G i e y s z t o r: *Pamiętniki*, T. 1 s. 344–345 i in; M. M u r a w i o w: *Wspomnienia*. Oprac., przekład i wstęp Z. P o d g ó r z e c. Warszawa 1990 s. 29; *Ruch rewolucyjny na Litwie i Białorusi 1861–1862*. Do druku przygot. L. A r z a j e w a i i n. Moskwa 1964 s. 532–535; S. S z u m s k i: *W walkach*, s. 72. Literatura: T. B a i r a š a u s k a i t e: *Lietuvos bajoru savivalda XIX a. pirmojoje puseje*. Vilnius 2003 s. 89–91, 96; A. B o n i e c k i: *Herbarz*, T. 15 s. 185; S. K i e n i e w i c z: *Dereszewicze 1863*, Wrocław 1986 s. 106, 110–111, 117–119; SG, T. 9 s. 943; B. Z a l e s k i: *Zniesienie poddaństwa na Litwie*. „Rocznik Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu. R. 1867”, Paryż 1868 s. 342.

Mandelowski Jan (22 VI (4 VII) 1809–1885). Ur. w Lublinie. Syn Jana, ziemiani (szlachcica), zm. przed 1829, (kalwina) i Zofii Friedlich. Brak danych o gimnazjum. Studiował teologię w 1829–1834, student graduowany. Członek Konwentu „Polonia” z 1829, prawa filistra otrzymał w 1834. W 1835–1877 pastor kalwiński w Izabelinie, miasteczku w pow. wołkowyskim w gub. grodzieńskiej, równocześnie w 1850–1867 zastępca superintendenta i w 1867–1880 superintendent diecezji grodzieńskiej (białoruskiej). Uczestnik wielu synodów Jednoty Litewskiej z 1830–1881. Zm. w Izabelinie. Źródła: AA 2752; AP 27; AV; *Spis synodów*, s. 25–38.

Mejerowicz Szymon (2 XII 1791–przed 1889). Ur. w Jurborku, mieście w pow. rosieńskim w gub. wileńskiej (później kowieńskiej). Syn Józefa, kupca i Zofii Osminskiej. Brak danych o wyznaniu, Żyd wg E. Amburgera. Nic nie wiadomo o gimnazjum. Studiował filozofię w 1807–1808. Źródła: AA 301. Literatura: E. A m b u r g e r: *Die Bedeutung*, s. 171.

Mieszkowski Aleksander (15 V 1810–1 XII 1855). Ur. w Kiejdanach w pow. i gub. kowieńskiej. Syn Michała, szlachcica, (kalwina) i Anny Kummerow. Brat Gustawa, dołpatczyka. Pochodził z rodziny kalwińskiej. Gimnazjum najpewniej ukończył w Kiejdanach. Studiował teologię w 1830–1836. Członek Konwentu „Polonia” w 1830. Po studiach wrócił w strony rodzinne, by nauczyć się języka żmudzkiego dla celów duszpasterskich. W 1837–1842 pastor kalwiński w Dziewałtowiu, miasteczku w pow. wiłkomierskim w gub. kowieńskiej, potem w Radziwiliszkach, miasteczku w pow. poniewieskim w tej gubernii. W 1855 był superintendentem żmudzki. Uczestnik synodów

Jednoty Litewskiej z 1839–1855. Źródła: AA 2881; AP 439; AV; *Spis synodów*, s. 28–33; A. Tyła: *Iš Lietuvos*, s. 58. Literatura: A. Baublys: *Lietuvos evangeliku reformatu*, s. 497; T. Stegner: *Teologia protestancka*, s. 161.

Miłosz Eugeniusz (6 I 1809–1885 [AP: 1868]). Ur. w gub. mohylewskiej. Syn Józefa, szlachcica, urzędnika książąt Sapiechów, twórcy podstaw majątkowych Miłoszów i Joanny Pawlikowskiej (?). Brak danych o gimnazjum. Studiował medycynę w 1827–1831, doktor medycyny wg AP. Członek Konwentu „Polonia” w 1828, jeden z założycieli. Prawa filistra otrzymał w 1831. Po studiach osiadł w maj. Idołta w pow. dziśniejszym w gub. wileńskiej, w par. Druja (1794 dusz rewizorskich). W 1858–1859 i 1866 przebywał w Paryżu, gdzie uzupełniał swoją wiedzę medyczną. Publikował głównie w „Tygodniku Lekarskim” (ok. 70 artykułów i streszczeń z literatury medycznej Zachodu), tłumaczył kilkanaście dzieł medycznych z języka niemieckiego i francuskiego. Pisywał też do „Przeglądu Katolickiego”, „Tygodnika Religijno-Moralnego”, „Tygodnika Petersburskiego” i „Słowa”. W 1858 został członkiem korespondentem Warszawskiego Tow. Lekarskiego, któremu w 1865 przekazał księgozbiór. Był również członkiem korespondentem Cesarskiego Tow. Lekarskiego w Wilnie od 1867. Ziemianin w gub. witebskiej (maj. Dryja), mohylewskiej i wileńskiej. Założył szpital w swoich dobrach, gospodarował, opiekował się ludem. Pozostawił prace historyczne w rękopisie (mają być w Bibliotece Uniwersyteckiej w Wilnie). Ożenił się z Emilią Targońską, z którą miał pięcioro dzieci, w tym dwoje chłopców (Józef i Eugeniusz). Zm. w Petersburgu. Źródła: AA 2395; AP 13; AT, F 402-7-67 (immatrykulacja); AV; S. Konopka, *Polska bibliografia*, T. 6 s. 140–143. Literatura: Z. Bednarski: *Polacy*, s. 118 (obszernie); S. Kościński: *Słownik*, s. 324–325 (właściwie bibliografia); t e n ż e : *Ś.p. E. Miłosz (Wspomnienie pośmiertne)*, „Kraj”, 1885 T. 4 nr 37 s. 17; C. Miłosz: *Szukanie ojczyzny*. Kraków 1992 s. 103, 112–113, 115–116 i 126; A. Minkiewicz: *Konwent*, s. 211; SG, T. 3 s. 242–243; P. Szarejko: *Słownik*, T. 1 s. 374–375.

Miram Karol Edward (4 (16) VIII 1811–23 VIII (4 IX) 1887). Ur. w gub. kurlandzkiej. Syn kupca. Gimnazjum ukończył w Mitawie, stolicy gub. kurlandzkiej. Studiował medycynę w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Petersburgu w 1829–1831 i w Dorpacie w 1831–1833. W 1834 przybył do Wilna, został zastępcą prosektora w tamtejszej Akademii Medyko-Chirurgicznej. Później był prosektorem anatomii porównawczej i pracował w zarządzie muzeum anatomicznego. Wykładał zoologię i anatomię porównawczą. W 1839 został profesorem adiunktem w katedrze zoologii. W 1840 został członkiem Cesarskiego Tow. Lekarskiego w Wilnie. Prawdopodobnie w 1840–1842 podróżował po Zachodzie dla doskonalenia swojej wiedzy: w Niemczech, Anglii i Francji. W 1842 w Królewcu otrzymał tytuł doktora medycyny. Na krótko został profesorem nadzwyczajnym fizjologii w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie. Po jej zamknięciu w 1842 został profesorem fizjologii na Uniwersytecie Kijowskim (1843). W 1854–1862 był dziekanem na tym Uniwersytecie. Potem został zwolniony. Jednocześnie prowadził praktykę lekarską „z wielkim powodzeniem”, zwłaszcza w zakresie pediatrii. Zm. w Kijowie. W swoim dorobku miał tylko 3 prace: po łacinie i niemiecku. Był Niemcem z pochodzenia, jednak zaliczono go do tego wykazu ze względu na związki z nauką i kulturą polską. Źródła: AA 2988; S. Konopka: *Polska bibliografia*, T. 6 s. 157. Literatura:

Z. Bednarski: *Polacy*, s. 119; J. Bieliński: *Stan nauk*, s. 117–118, 585–586 i in.; *Historia nauki polskiej*. T. 3 (1795–1862). Redaktor tomu J. Michalski. Wrocław 1977 s. 174, 178 (Niemiec); H. Iłgiewicz: *Wileńskie towarzystwa i instytucje naukowe w XIX wieku*. Toruń 2005 s. 345; L. Janowski: *Słownik*, s. 286; S. Kośmiński: *Słownik*, s. 327–328; A. Kwaśnicki: *Dr E. Miram. Wspomnienie pośmiertne*. „Przegląd Lekarski”, R. 26: 1887 nr 18 s. 246; A. Skrobaccki: *Polacy na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu w Królewcu*. Olsztyn 1969 s. 91–92; *Wielka Encyklopedia Powszechna Ilustrowana*, T. 47: 1911 s. 196–197 (J. Peszke).

Molleson Aleksander (16 IX 1803–zm. przed 1889). Ur. w Kiejdanach, miście w pow. kowieńskim w gub. wileńskiej (później kowieńskiej). Syn Jana, wicesuperintendenta Jednoty Litewskiej, kalwina i Felicjanny Teodory Estko (ochrzczona 8 V 1777). Ojciec (ur. ok. 1767) był również dyrektorem gimnazjum w Kiejdanach. Mimo obcego nazwiska „był już Polakiem rodem z Upickiego pow.” Ukończył studia teologiczne w Marburgu. Był nauczycielem ponad 30 lat. W Kiejdanach wykładał naukę moralną i katechizm dla kalwinów. Ród pochodził ze spolonizowanej rodziny szwedzkiej czy raczej szkockiej (Szkoci od dawna osiedlili się w Kiejdanach). Aleksander miał zapewne dwoje rodzeństwa: Jan i Stefan. Jan (ok. 1806–ok. 1840) był jednym z bohaterów Mickiewiczowskich „Dziadów” (tj. Rollisona): uwięzionym uczniem gimnazjum w Kiejdanach i oskarżonym o działalność spiskową, za co został skazany na ciężkie roboty w katordze nerczyńskiej na Syberii, z której już nie wrócił. Zapewne jego synem był Iwan Molleson, syn Jana, żyjący w 1842–1900, naukowiec i lekarz polskiego pochodzenia w Rosji. Z kolei Stefan miał syna Władysława (1853–1899), polskiego nauczyciela, przyrodnika i ornitologa. Sam Aleksander zapewne ukończył gimnazjum w rodzinnym mieście. W 1824 uczestniczył w synodzie Jednoty Litewskiej. Studiował filozofię w 1824–1830, przechodząc z Uniwersytetu w Królewcu. Członek Konwentu „Polonia” w 1828, jeden z założycieli. Prawa filistra otrzymał w 1830. Po studiach miał uczyć w gimnazjum słuckim, o czym była mowa w aktach synodu w 1829, jeszcze w czasie jego studiów. Zaraz po studiach wrócił w strony ojczyzny, by nauczyć się języka żmudzkiego w celach duszpasterskich. Później służył jako porucznik w suzdalskim regimencie piechoty. Źródła: AA 1963; AP 3; AT, F 402-7-67 (immatrykulacja); AV; S. Konarski: *Szlachta*, s. 77 (matka); *Spis synodów*, s. 23; A. Tyła: *Iš Lietuvos*, s. 58. Literatura: A. Baublys: *Lietuvos evangeliku reformatu*, s. 452, 461, 497; J. Ciechanowicz: *W bezkresach Euroazji: uczeni polscy w imperium rosyjskim*, Rzeszów 1997 s. 359 (Iwan); J. M. Giczki: *O szkole*, s. 478; A. Kijas: *Polacy w Rosji*, s. 226 (Władysław); A. Minikowski: *Konwent*, s. 211; H. Mościcki: *Wilno*, s. 108; W. Śliwowska: *Zesłańcy polscy w Imperium Rosyjskim w I. połowie XIX w.* Warszawa 1998 s. 396–398 (Jan).

Monkiewicz Jan Henryk (AA: Monkewitz) (I (13) II 1793–31 I (12 II) 1830). Ur. w gub. kurlandzkiej. Syn Jana Krzysztofa, urzędnika i Henrietty Busenewicz. Brak danych o gimnazjum. Studiował medycynę w 1813–1817, doktor medycyny. Po studiach był lekarzem i aptekarzem w Dorpacie. W 1829–1830 był tam lekarzem powiatowym. Według Lwa Zmiejewa był 10 lat aptekarzem w Kałudze, stolicy guberni na południowy zachód od Moskwy i dopiero w 1829 został lekarzem miejskim w Dorpacie, gdzie zm. Źródła: AA 886; AV. Literatura: L. Zmiev: *Russkie vrači pisateli*. Vyp. 2. Sankt-Petersburg 1886–1889 s. 20.

Morawski Jan Hipolit (AA: Morawsky) (X 1783). Ur. w Połocku. Syn Jana, szlachcica i Eudokii Dubinin. Studiował farmację w 1809–1810. Aptekarz w Połocku i Orle, mieście gub. na południe od Moskwy. Źródła: AA 462; AV.

Munkiewicz Ignacy (AA: Munkewitsch, może jednak Monkiewicz ?) (1780– 10 III 1810). Ur. w Dusiatkach w pow. nowoaleksandrowskim w gub. wileńskiej (później kowieńskiej). Syn Józefa, ogrodnika, zm. przed 1806 i Anny Petroneli Masłowskiej. Brak danych o gimnazjum. Studiował medycynę w 1806–1810. Zm. w Rydze w czasie studiów. Źródła: AA 284; AT, F 402-7-67 (immatrykulacja); AV; A. T y l a : *Iš Lietuvos*, s. 56. Literatura: Z. B e d n a r s k i : *Polacy*, s. 120 (nic nowego).

Nerlich Karol (4 (16) IX 1808–31 III (12 IV) 1860). Ur. w Birżach w pow. poniewieskim w gub. kowieńskiej. Syn Samuela (ok. 1765–1848), pastora kalwińskiego i seniora dystryktu żmudzkiego, literata i Barbary Tamilewicz (Tamulewicz?). Brat Juliana, dorpatczyka. Uczył się w gimnazjum w Kiejdanach w pow. kowieńskim w 1821–1824, a po jego zamknięciu kontynuował naukę w szkole w Wilkomierzu w 1826. Wtedy wstąpił na Uniwersytet Wileński na wydział literatury. W 1828 przeszedł do Dorpatu na teologię. Student graduowany w 1835. Uczestnik synodów Jednoty Litewskiej w 1825–1851. W 1835–1845 pastor w Birżach w pow. poniewieskim, w 1845–1846 w Kiejdanach i zarazem nauczyciel języka niemieckiego i łaciny w tamtejszym gimnazjum. W 1850 wicesuperintendent diecezji białoruskiej. Żonaty z Józefą Statkowską, z którą miał córkę, żonę Kognowickiego. Jest autorem kilku książek po litewsku o treści religijnej: kancjonał, zbiór kazań, modlitwy (trudno ustalić autorstwo z jego ojcem). Zm. w Kiejdanach. Źródła: AA 2564; AT, F 402-7-67 (immatrykulacja); AV; *Spis synodów*, s. 24–32; A. T y l a : *Iš Lietuvos*, s. 58. Literatura: A. B a u b l y s : *Lietuvos evangeliku reformatu*, s. 194; V. B i r ž i š k a : *Aleksandrynas. Senju lietuviu rašytoju rašiusiu prieš 1865 m. biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos*. Čikaga 1965 T. 3 s. 197–198; *Lietuviu Enciklopedija*. Boston 1960 T. 20 s. 221; *Nerlichas Karolis i Samuelis; Lietuviu literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001 s. 356; *Lietuvos TSR bibliografija*. Vilnius 1960–1985 T. 1 s. 283– 284 i T. 2 Kn.1 s. 849 (o Samuelu).

Obert Jan Stanisław (18(30) VIII 1809). Ur. w Petersburgu. Syn Stanisława, szewca (*Schneider*) i Anny Schmidt. Tu ukończył gimnazjum. Studiował medycynę w 1832–1833. Członek Konwentu „Polonia” z 1832. Nauczyciel w Pawłowskim Korpusie Kadetów, potem w szkole św. Katarzyny (polskiej) w Petersburgu. Tu mieszkał. Radca tytularny (IX ranga). Źródła: AA 3045; AP 35; AT, F 402-7-5 (immatrykulacja).

Oettingen Otto Leon (17 (29) IV 1811–29 XII 1855 (10 I 1856; Bednarski błędnie: 22 I). Ur. w Dorpacie. Syn Ottona Leonarda, pułkownika wojska rosyjskiego, szlachcica, luteranina i Henrietty Eleonory Hagenmeister. Brak danych o gimnazjum, zapewne ukończył je w rodzinnym mieście. Studiował medycynę w 1828–1833, doktor medycyny w 1835. Swoją wiedzę uzupełnił, odwiedzając kliniki we Wiedniu i Berlinie. W 1837 wstąpił do służby wojskowej jako lekarz w szpitalu na Cytadeli w Warszawie. Prowadził też praktykę prywatną wśród mieszkańców miasta oraz był lekarzem sztabu głównego przy wojennym generał-gubernatorze Warszawy i biura komory celnej. W 1846 został członkiem Warszawskiego Tow. Lekarskiego, czynnie uczestniczył w jego posiedzeniach. Początkowo wygłaszał referaty po niemiecku „jako nie władający płynnie językiem

naszym” (tj. polskim). Autor 6 prac naukowych, pisanych głównie po polsku (4), wyjątkowo po niemiecku i łacinie, najczęściej publikowanych w „Pamiętniku Tow. Lekarskiego Warszawskiego”. Prowadził też badania naukowe np. nad moczem. Działał w gminie luterkańskiej, piastował m. in. urząd jałmużniczego. Ożenił się dwukrotnie z: Matyldą Evers i Antoniną Struve. Miał rangę radcy stanu (5 ranga). Zm. w Warszawie, został tu pochowany na Cmentarzu Ewangelicko-Augsburskim. Źródła: AA 2596; S. Janicko w s k i : *Listy z Dorpatu*. Przygot. do druku S. Konopka. „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny”, T. 22: 1959 nr 1 s. 146; S. Konopka : *Polska bibliografia*, T. 7 s. 137 i T. 9 s. 191. Literatura: Z. Bednarski : *Polacy*, s. 124; S. Kosmínski : *Słownik*, s. 363–364; J. Peszke : *Stulecie Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego*, Warszawa 1931, *passim*, zwłaszcza s. 206; E. Szulc : *Cmentarz Ewangelicko-Augsburski w Warszawie*, Warszawa 1989 s. 409; t e n ż e : *Lekarze pochowani na cmentarzu ewangelicko-augsburskim w Warszawie*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny”, T. 52: 1989 nr 1 s. 134; „Tygodnik Lekarski”, R. 10: 1856 nr 5 s. 37–39 (nekrolog).

Pawłowski Fryderyk Adolf Ludwik (AA: Pawlowsky Friedrich Adolph Ludwig) (ur. ok. 1784–zm. 1842). Ur. zapewne nie na Białorusi (niem. Weiss-Russland w AA), lecz w Białym Kamieniu (niem. Weissenstein w AV), a więc w mieście pow. w gub. estlandzkiej. Za tą drugą lokalizacją przemawia sama nazwa „Białorusi”, którą w języku niemieckim łatwo pomylić z Białym Kamieniem. Nazwa „Białorus” była wówczas, tj. na początku XIX w., rzadko stosowana i to tylko w odniesieniu do ziem I zaboru Rzeczypospolitej, zagarniętych przez Rosję (za Dnieprem i Dźwiną). Pochodzenie niejasne: o tym nazwisku były zarówno rody polskie, jak i niemieckie, choć tych ostatnich było zdecydowanie mniej. Najpewniej chodzi więc o szlachtę pochodzącą z Litwy, lecz osiadłą w gub. bałtyckich przynajmniej w latach 80.–90. XVIII w. Był bratem Jana (zob.). Brak danych o gimnazjum. Studiował filologię w 1804–1806. Generał-major i dowódca ryskiego regimentu dragonów. Zm. w gub. inflanckiej. Źródła: AA 130; AV.

Pawłowski Jan Ferdynand (AA: Pawlowsky Hans Ferdinand) (ur. ok. 1784–zm. przed 1889). Ur. najpewniej w Białym Kamieniu, mieście pow. w gub. estlandzkiej (zob.: Pawłowski Fryderyk). Brat Fryderyka (zob.). Brak danych o gimnazjum. Studiował filologię w 1804–1806. Kapitan gwardii. Źródła: AA 129; AV.

Pfeffer Henryk (13 (25) X 1801–30 XII 1862 (11 I 1863)). Ur. w guberni kurlandzkiej. Syn Henryka, urzędnika w Szakach (?). Brak danych o gimnazjum. Studiował farmację w 1828–1830 i medycynę w 1830–1832. W czasie studiów był członkiem Curonii (od I semestru 1829). Lekarzem został w 1833, kiedy ukończył studia nie na zamkniętym już Uniwersytecie Wileńskim, lecz w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie, powstałej z Wydziału Lekarskiego tej Uczelni. Był lekarzem i ziemianinem w maj. Sałanty w pow. telszewskim w gub. kowieńskiej. Ożenił się z Annette Buve, z którą miał syna Jana (ur. 1836), dorpatczyka (nr 6647), członka Konwentu „Polonia”. Asesor kolegialny (VIII ranga). Źródła: AA 2590; *Album Curonorum* (1903), s. 93 nr 380; AV. Literatura: J. Bieleńsk i : *Stan nauk*, s. 691.

Podbowicz Stanisław (AA: Podbowitz) (13 (25) IX 1803). Ur. w Kaliszu. Syn Jana, mieszczanina, zm. przed 1829, brak danych o wyznaniu, i Salomei Śliwerskiej (?), Schliwerska). Studiował farmację w 1829. Członek Konwentu „Polonia” z tego roku, brak danych o prawach filistra. Źródła: AA 2745; AP 25; AV.

Reczyński Marcin h. Larysa (24 X 1802 [T y l a : 1806]–1879). Ur. w Wilnie. Syn Stefana, seniora dystryktu żmudzkiego w 1790, superintendenta Jednoty Litewskiej, kalwina i Reginy Wołk. Pochodził ze znanej rodziny kalwińskiej. Miał czworo rodzeństwa (przynajmniej): Jan Teodor (1790–1791); Zuzanna Dorota (1791–1794); Michał (ur. 1797), późniejszy student teologii na Uniwersytecie w Marburgu i w Wilnie oraz nauczyciel gimnazjum w Kiejdanach do 1824 i pastor w Kielmach w 1824–1841 i Teofila Joanna (ur. 1799). Miał ukończyć gimnazjum w Słucku, mieście pow. w gub. mińskiej, w 1820 (G l e b o v). Studiował teologię na Uniwersytecie w Marburgu, gdzie należał do „grupy radykalnej związanej z Karolem Follenem”, czyli do związku studenckiego, tzw. *Bur-schenschaftu*. Stamtąd przywiózł m. in. pieśni burszowskie do Wilna. Potem studiował w seminarium nauczycielskim przy Uniwersytecie Wileńskim przez trzy lata, skąd został wydalony „jako mniej zdatny do nauki”. Wyjechał więc do Warszawy, gdzie obracał się w środowisku akademickim. Nie był jednak studentem Uniwersytetu, nazywano go „burszem niemieckim”. Tu został po raz pierwszy aresztowany w 1821 i wysłany do Wilna, gdzie został uwolniony z braku dowodów. Często przyjeżdżał do Kiejdan, gdzie w gimnazjum jego brat Michał był nauczycielem wymowy i historii, potem gramatyki „polsko-łacińskiej”. Wtedy kontaktował się z uczniami gimnazjum, dostarczał im m. in. wiersze patriotyczne, np. „Nagrobek Ojczyźnie”. Wiadomo, że w 1817, 1821, 1824 i później aż do 1875 uczestniczył w synodach Jednoty Litewskiej. Po raz drugi został aresztowany w 1824 w związku z procesem filomatów i filaretów. Skazano go na 6 tygodni więzienia. Potem studiował filozofię w Dorpacie w 1824–1827 (AP błędnie: do 1825), przechodząc z Uniwersytetu Królewieckiego. Miał być członkiem Konwentu „Polonia” w 1828 i jednym z założycieli, co nie jest możliwe (w każdym razie nie studiował w 1828). Prawa filistra miał otrzymać w 1829. W rzeczywistości był nauczycielem matematyki i arytmetyki w gimnazjum w Słucku w 1827 (był nim jeszcze w 1832), potem w Kiejdanach i inspektorem gimnazjum słuckiego w 1850–1859. Zmarł w Wilnie, tu zapewne został pochowany. Radca stanu (V ranga). Źródła: AA 1962; AP 2; AT, F 402-7-67 (immatrykulacja); AV; S. K o n a r s k i : *Szlachta*, s. 254; *Spis synodów*, s. 21–37; A. T y l a : *Iš Lietuvos*, s. 58. Literatura: A. B a u b l y s : *Lietuvos evangeliku reformatu*, s. 70, 264, 272, 368 (Michał), 452; J. B o r o w c z y k : *Rekonstrukcja procesu filomatów i filaretów 1823–1824*, Poznań 2003 s. 462, 687; J. M. G i ż y c k i : *O szkole*, s. 479 (Michał); I. G l e b o v : *Istoričeskaja zapiska*, s. 187–188; L. J a n o w s k i : *Słownik*, s. 361; A. M i n k i e w i c z : *Konwent*, s. 211; H. M o ś c i c k i : *Wilno*, s. 107 (ważne), 114; S. P i g o Ń : *Głosy z przed pół wieku. Szkice z dziejów procesu filareckiego*. Wilno 1924 s. 214; M. W a w r y k o w a : *Wrocławski Związek Studentów „Polonia” i „Bractwo Burszów Polskich” w Krakowie w latach 1819–1821*, „Małopolskie Studia Historyczne”, R. 9: 1966 z. 1–2 s. 13.

Ruplenowicz Jakub (1803–1828). Ur. w Birzach. Syn Tomasza, szlachcica, zm. przed 1824, zapewne kalwina i Doroty Witkiewicz (?), również zm. Prawdopodobnie ród szlachecki z pow. wilkomierskiego, stąd pochodził Stanisław Ruplenowicz, uczeń gimnazjum w Kiejdanach w 1824. W każdym razie rodu tego nie notowały polskie herbarze. Brak danych o gimnazjum. W 1823 uczestniczył w synodzie Jednoty Litewskiej, gdzie zapisano go jako „ucznia Uniwersytetu Wileńskiego”. Był więc kalwinem. Studiował

teologię w 1824–1826. Studia przerwał z powodu choroby psychicznej, został odprowadzony przez kolegów do rodzinnych Birż. Źródła: AA 1964; AV; *Spis synodów*, s. 23. Literatura: A. Baublys: *Lietuvos evangeliku reformatu*, s. 460–461; J. M. Giżycki: *O szkole*, s. 484 (Stanisław).

Sachs Feliks (26 XII 1802–1878). Ur. w Radziwiłowie (zapewne w pow. krzemienieckim w gub. wołyńskiej, skoro podano, że pochodził z Litwy). Syn Hermanna, kupca i Rozalii Rosenberg. Studiował medycynę w 1824–1825. Ordynator szpitala wojskowego w Warszawie, lekarz sztabowy. Sprawa zaliczenia go do Polaków jest dyskusyjna, potrzeba dalszych badań. Źródła: AA 1921; AV. Literatura: Z. B e d n a r s k i : *Polacy*, s. 138 (nic nowego).

Siwicki Julian (1812–po 1859). Ur. w maj. Stary Zamek w pow. lutyńskim w gub. witebskiej (b. Inflanty Polskie). Syn Józefa, ziemianina (szlachcica) i Teofili Meyer. Brak danych o gimnazjum. Studiował prawo w 1828–1830. Członek Konwentu „Polonia” w 1828, jeden z założycieli. Prawa filistra otrzymał w 1830. Ziemianin w tej gub., później w kurlandzkiej (dobra Neu-Born, czyli Nejborn) w pow. iłuksztańskim. Wzniósł tam kościół w 1859, filia parafii w Elerna. Źródła: AA 2571; AP 19: Sawicki; AT, F 402-7-67 (immatrykulacja); AV; SG, T. 6 s. 949.

Snarski Jan (29 VII (10 VIII) 1809?–26 IV (8 V) 1854). Ur. w Birżach w pow. ponie-wieskim w gub. kowieńskiej. Syn Józefa, szlachcica, zm. przed 1830 i Marii Jabłońskiej (Sabociska?). Uczeń gimnazjum kiejdańskiego w 1824, kiedy zostało ono zamknięte. W 1829 jako uczeń w Birżach został ordynowany na lektora, czyli najniższy stopień duchownego protestanckiego. Studiował teologię w 1830–1836. Członek Konwentu „Polonia” w 1830, prawa filistra otrzymał w 1836. Uczestnik synodów Jednoty Litewskiej z 1830, 1837 i 1849. W 1836–1841 wikariusz pastora kalwińskiego w Sołomieściu, potem w Kielmach (gub. kowieńska). Od 1841 do 1854 pastor w Birżach, gdzie zm. Źródła: AA 2882; AP 29; AV; *Spis synodów*, s. 25–31. Literatura: A. B a u b l y s : *Lietuvos evangeliku reformatu*, s. 486; J. M. G i ż y c k i : *O szkole*, s. 484.

Stankiewicz Karol Adam Tomasz (16 (28) III 1798–16 (28) II 1879). Ur. w Rydze. Syn Feliksa, introligatora i Barbary (brak nazwiska). Gimnazjum zapewne ukończył w Rydze. Studiował prawo w 1818–1821. Nauczyciel w szkole handlowej w Petersburgu i inspektor domu dziecka w Petersburgu, oddział Gatczyna. Ziemianin w gub. inflanckiej (Lasdohn). Źródła: AA 1288; AV.

Strykowski Jan Władysław h. Leliwa (27 VII (8 VIII) [Gerber: 27 VIII] 1811–ok. 1845). Ur. w Warszawie. Syn Jana, ziemianina (szlachcica), zm. przed 1832, (katolika?) i Marianny Barbary Maryańskiej. Ojciec był właścicielem ziemskim. Gimnazjum ukończył w Warszawie. Wstąpił na Wydział Lekarski UW 6 września 1827. Uczestniczył w Powstaniu Listopadowym 1830–1831 r. jako pod lekarz (po dwóch latach studiów) i pracował w szpitalu koszar saperów, potem gwardii koronnej. Później był lekarzem batalionowym w 1 pułku strzelców pieszych. Był też członkiem Tow. Patriotycznego. Po upadku powstania przeniósł się do Dorpatu, gdzie kontynuował studia medyczne w 1832, brak danych o prawach filistra. Przebywał tam krótko, studiów chyba nie ukończył. Potem podróżował po Europie Zachodniej. W Anglii przebywał od czerwca 1834 zapewne do końca 1836 (w styczniu 1837 nie było go tam), był chirurgiem i mieszkał w Brighton, znanym ośrodku wypoczynkowym w południowo wschodniej Anglii, nad brzegiem Kanału La

Manche (od 25 XI). Wkrótce zaczął wykazywać objawy obłądu, które wyrażały się nadawaniu różnym ludziom nominacji na wysokie urzędy państwowe, np. S. E. Koźmiana mianował ministrem spraw zagranicznych w kwietniu 1836. W 1837 został umieszczony w szpitalu psychiatrycznym w Bethlem. Prawdopodobnie później wrócił do kraju i osiadł w maj. Wojszczyce (Wojskyce) w pow. płońskim w gub. plockiej (koło Zakroczymia). W 1842 wylegitymował się jako szlachcic Królestwa Polskiego. Wg AA miał umrzeć ok. 1845. Problemem jest jednak informacja o lekarzu z Londynu Janie Strykowski, który w 1854 podpisał deklarację potępiającą politykę księcia Adama Czartoryskiego i prawdopodobnie należał do Tow. Demokratycznego Polskiego: albo była to jedna i ta sama osoba, albo nie. Źródła: AA 3018; AP 34; AT, F 402-7-67 (immatrykulacja); AV; H. G o l e j e w s k i : *Pamiętnik*. Oprac. I. H o m o l a , B. Ł o p u s z a n s k i , J. S k o w r o Ń s k a . T. 2. Kraków 1971 s. 180–182; *Szlachta wylegitymowana*, s. 666. Literatura: Z. *Bednarski: Polacy*, s. 142 (nic nowego); R. *Gerber: Studenci*, s. 327 (bibliogr.); M. *Paszkiewicz: Lista emigrantów polskich w Wielkiej Brytanii otrzymujących zasiłki od rządu brytyjskiego w latach 1834–1899*. „Materiały do Biografii, Genealogii i Heraldyki Polskiej”, T. 2: 1964 s. 97; M. *Tyrowicz: Towarzystwo Demokratyczne Polskie. 1832–1863. Przewodnik bibliograficzny*. Warszawa 1964 s. 650. Część informacji o Polakach w Wielkiej Brytanii pochodzi od dra Krzysztofa Marchlewicza z UAM w Poznaniu.

Szachno Julian (AA: Szachna) (6 XI 1811–1830) Ur. albo w gub. witebskiej (AA), albo w maj. Rutzau alias Mejeryszki w pow. grobińskim w gub. kurlandzkiej (AV), albo – najpewniej – w maj. Rundany w pow. ludyńskim w gub. witebskiej. Dobra te zakupił Andrzej Szachno na początku XIX w. (814 dziesięcin ziemi). Syn Andrzeja, szlachcica i Józefy Krasnodębskiej. Wiadomo, że ojciec zakupił maj. Brodajż w pow. ludyńskim w 1806, a dwa lata później sprzedał ją Dominikowi Kibortowi. Brat Wiktora (zob.) i stryjeczny dziad: Bohdana i Mariana, dorpatczyków. Studiował kameralistykę w 1829–1830. Członek Konwentu „Polonia” w 1829, brak danych o prawach filistra. Zm. w Dorpacie. Źródła: AA 2654; AP 23; AV; SG, T. 1 s. 361 i T. 10 s. 13

Szachno Wiktor (AA: Szachna) (14 VI 1809–1855 czy raczej po 1864). Ur. w gub. witebskiej, najpewniej w maj. Rundany w pow. ludyńskim (zob. wyżej). Syn Andrzeja (zob.: Szachno Julian), brat Juliana (zob.). Stryjeczny dziad: Bohdana i Mariana, dorpatczyków. Brak danych o gimnazjum. Studiował kameralistykę w 1829–1830. Członek Konwentu „Polonia” w 1829, prawa filistra otrzymał w 1830. Ziemianin w tej gub., miał maj. Józefowo (Józefów) w pow. dyneburskim (4656 dziesięcin ziemi). Uczestnik powstań 1831 i 1863. Więziony za udział w powstaniu 1863 w twierdzy Dyneburg w marcu 1864. Źródła: AA 2653; AP 22; AV; SG, T. 3 s. 615. Literatura: J. *Trynkowski: Dorpatczycy*, s. 99.

Szczytt Samuel (20 VIII 1807 [Żychliński: 21 VIII 1810]). Ur. w maj. Wierzchów (albo Wierzchowo, Wierzchowię; dobra Szczytów z dwoma chatami) w pow. drysieńskim albo w Werchowiu w pow. lepelskim w gub. witebskiej, co bardziej prawdopodobne (AV: Weczkoł (?)). Syn Michała Feliksa, ziemianina (szlachcica) i Antoniny Korwin Piotrowskiej (Petrowska). Miał ośmioro rodzeństwa: Maria; Wiktoria; Tekla; Zofia; Stanisław Ignacy Kalikst (ur. 1807), major wojsk rosyjskich; Justyn (ur. 1815); Marcin (ur.

1823) i Ferdynand (ur. 1827). Brak danych o gimnazjum. Studiował prawo w 1826–1830. Członek Konwentu „Polonia” w 1828, jeden z założycieli i pierwszy senior Konwentu „wg tradycji”. Prawa filistra otrzymał w 1830. Ziemianin w tej gub., dziedzic Horodka, zapewne w pow. lepelskim. Ożenił się z Klementyną Hłasek, z którą miał dwie córki: Wanda i Maria. Źródła: AA 2236; AP 9; AT, F 402-7-67 (immatrykulacja); AV; T. Ż y c h l i ń - s k i : *Złota księga*, T. 4 s. 371–372. Literatura: A. M i n k i e w i c z : *Konwent*, s. 211.

Szemiot Ludwik Olaf (AA: Schemioth) (20 IX (2 X) 1803–1827). Ur. w maj. Leśna w pow. sienneńskim w gub. mohylewskiej. Syn Wincentego, (szlachcica), wicegubernatora jekaterynosławskiego i księżny Domicelli Giedroyć. Brak danych o gimnazjum. Studiował nauki wojenne w 1820. Drugi lejtnant w Korpusie Inżynierów Komunikacji Wodnej i Drogowej. Źródła: AA 1499; AV.

Szemiot Stanisław (AA: Schemioth) (30 XI (12 XII) 1799). Ur. w maj. Leśna w pow. sienneńskim w gub. mohylewskiej. Syn Wincentego (zob.: Szemiot Ludwik), brat Ludwika (zob.). Studiował kameralistykę w 1818–1821, kandydat filozofii. Urzędnik Ministerstwa Finansów: pracownik Departamentu Górnictwa i Solnictwa, potem kierownik biura w Kancelarii i starszy dyrektor w Komisji Umorzenia Długów, członek Rady Naukowej tego Ministerstwa. Następnie był wiceprezesem „polskiego banku”. Rzeczywisty radca stanu (4 ranga). Źródła: AA 1237; AV.

Szychowski Jan (AA: Schichowsky Iwan) (22 IX (4 X) 1800–14 (26) VII 1854?). Ur. w Riazaniu, miście gub. na południowy wschód od Moskwy (Łukawski) lub w Smoleńsku (AA). Syn szlachcica, katolika. Ukończył medycynę w Moskwie w 1825, doktor medycyny z 1827. Był pomocnikiem inspektora studentów na Uniwersytecie. W 1828–1833 studiował botanikę w Dorpacie w Instytucie Profesorskim, doktor filozofii. Następnie wyjechał w podróż naukową na Zachód dla pogłębienia wiedzy z zakresu botaniki. Po powrocie do Rosji wykładał botanikę na Uniwersytecie Moskiewskim w 1835–1840. Był pierwszym wykładowcą Polakiem na tym Uniwersytecie (Róziwicz). Jednocześnie w 1839–1840 był sekretarzem naukowym Akademii Medycznej. W 1840–1855 kierował Katedrą Botaniki na Uniwersytecie Petersburskim i prowadził badania naukowe, gromadził zbiory botaniczne. W latach następnych odbył wiele podróży naukowych, m. in. do Afryki. Wg AA umarł na cholera w 1854. Radca stanu (V ranga). Uważa się go za Polaka, bo był katolikiem. W każdym razie nie ujawniał swego pochodzenia i przez współczesnych Rosjan nie był uważany za Polaka. Źródła: AA 2538. Literatura: K. B a r t n i c k a : *Instytut Profesorski*, s. 27–28; *Biografičeskij slovar Imperatorskogo Moskovskogo Universiteta*. T. 2. Moskwa 1855 s. 625–627; Z. Ł u k a w s k i : *Ludność polska w Rosji 1863–1914*. Wrocław 1978 s. 170; F. N o w i ń s k i : *Polacy*, s. 219–220; J. R ó z i e w i c z : *Polsko-rosyjskie powiązania*, s. 179, 216; L. Z m e e v : *Russkie vrači*. Vyp. 2, s. 167–168.

Świątecki Hipolit (15 IX 1811–zm. przed 1889). Ur. w Lucynie, miście pow. w gub. witebskiej. Syn Franciszka, sekretarza sądu i Agaty Jurkiewicz. Brak danych o gimnazjum. Studiował prawo i medycynę w 1828–1838. Członek Konwentu „Polonia” w 1828, jeden z założycieli. Prawa filistra otrzymał w 1838. Żył w Lucynie. Źródła: AA 2572; AP 20; AV. Literatura: Z. B e d n a r s k i : *Polacy*, s. 146 (nic nowego); P. S z a r e j k o : *Słownik*, T. 4 s. 385.

Terlecki Ignacy h. Sas (31 VII 1797–4 XII 1867). Ur. w maj. Prywitówka (Hass: Przyświtówka) w pow. pińskim w gub. mińskiej, gmina Moroczne (dobra Terleckich miały 4758 dziesięcin ziemi). Syn Piotra, szlachcica, katolika i Karoliny Szaszewicz (czy Ławszewicz). Miał pięcioro rodzeństwa: Stefan; Karol; Adam (byli zapewne starsi od niego); Franciszek i Mikołaj. Brak danych o gimnazjum. Studiował prawo na Uniwersytecie Wileńskim, gdzie został kandydatem praw przed 1822. Jego praca doktorska dotyczyła wpływu prawa rzymskiego na prawodawstwo „polsko-litewskie” (rkps). Przyjęty do filaretów 16 I 1821. Potem studiował prawo w Dorpacie w 1822 (od II semestru)–1823. Jeden z pierwszych Polaków na tym Uniwersytecie, jeszcze przed założeniem Konwentu „Polonia”. W 1824 był w Wilnie, może na Uniwersytecie. W lutym t.r. zeznawał w procesie filomatów i filaretów. W 1832 opublikował w Petersburgu pracę o Heroldii i „porządku otrzymywania od niej utwierdzenia szlachectwa” (nakładem „Kraju”). Był ziemianinem w gub.mińskiej. W 1840 „z własnej woli legalnie” wyjechał z Rosji do Londynu, gdzie zamieszkał. Zimy spędzał jednak w Paryżu. Ożenił się z Czesławą Lach Szymą, córką Krystyna Lach Szymy, znanego działacza polskiej emigracji w Londynie, wydawcy i tłumacza. Sporo podróżował po Europie w 1840–1846, był nawet w Algierii. Otrzymał obywatelstwo brytyjskie w 1846. Był członkiem kilku towarzystw naukowych i literackich: Foreign Institute of London, Historical Society (Londyn), Statistical Society (Londyn), Royal Atheneum (Paryż). Tytułował się majorem. Członek wolnomularstwa od 1851, należał do loży „Le Mont Sinai” w Paryżu (Najwyższa Loża Francji). W 1858 przystąpił do loży „Saint Lucien” w Paryżu (Wielki Wschód Francji). Zm. w Marsylii. Źródła: AA 1723; AV; *Listy z więzienia*. Zebrał, oprac., wstępem opatrzył Z. S u d o l s k i . Warszawa 2000 s. 489; *Materiały do historii Towarzystwa Filomatów*. Wyd. S. P i e t r a s z k i e w i c z ó w n a . Kraków 1934 T. 3 s. 254; NGAB, Fond 319-2-3220 (rodowody); SG, T. 9 s. 120. Literatura: *Bibliografia literatury polskiej*. Nowy Korbut. Warszawa 1972 T. 9 s. 214; J. B o r o w c z y k : *Rekonstrukcja*, s. 567; L. H a s s : *Wolnomularze polscy w kraju i na świecie 1821–1999*. *Słownik biograficzny*. Warszawa 1999 s. 501; L. J a n o w s k i : *Słownik*, s. 465.

Tomaszewicz Leopold (10 XI 1810–1874). Ur. w Wilnie. Syn Antoniego, służebnika, sekretarza gub. i Barbary (brak nazwiska). Brak danych o gimnazjum. Studiował medycynę w 1828–1830. Członek Konwentu „Polonia” w 1828, prawa filistra otrzymał w 1830. Wg relacji jego wnuka Wincentego, też znanego lekarza i pamiętnikarza, miał studiować medycynę w Wilnie. Jako student uczestniczył w powstaniu 1831. Po klęsce powstania towarzyszył Joachimowi Lelewelowi do Brukseli. Po roku emigracji wrócił do kraju i otrzymał dyplom lekarza w Dorpacie. Ta ostatnia informacja jest niemożliwa. Po powrocie z emigracji ukończył on studia w Wilnie na Akademii Medyko-Chirurgicznej w 1835. Lekarz powiatowy w Kopysi, miasteczku w pow. horeckim w gub. mohylewskiej. Kolegialny asesor. Tu zm. Jego syn o nieznanym imieniu walczył w powstaniu 1863, za co został zesłany na Syberię. Potem osiedlił się w Orle, mieście gub. na południe od Moskwy. Był urzędnikiem kolejowym na linii Orzeł-Carycyn. Miał syna Wincentego (5 IV 1876–5 VI 1965), absolwenta medycyny na Uniwersytecie Moskiewskim, znanego chirurga, przez wiele lat związanego z Łodzią od okresu międzywojennego. Źródła: AA 2525; AP 18; AV; W. T o m a s z e w i c z : *Ze wspomnień lekarza*. Warszawa 1965 s. 222; A. Tyla: *Iś Lie-tuvos*, s. 58. Literatura: Z. B e d n a r s k i : *Polacy*, s. 148

(nic nowego); J. Bieliński: *Stan nauk*, s. 719; *Sylwetki chirurgów polskich*. Oprac. J. Boguszy i W. Rudawski. Wrocław 1982 s. 210 (Wincenty).

Trachtenberg Mendel (1810–4 I 1890). Ur. w Wilnie. Syn Dawida, mieszczanina, Żyda i Flory (brak nazwiska). Tu ukończył gimnazjum i studiował medycynę w 1827–1828, potem w Dorpacie w 1829 i ponownie w Wilnie, gdzie otrzymał dyplom lekarza w 1835 już nie na Uniwersytecie (rozwiązany w 1832), lecz w Akademii Medyko-Chirurgicznej. Pracę zawodową rozpoczął w 1836 w Szpitalu Żydowskim w rodzinnym mieście. W 1851 został starszym lekarzem w tym szpitalu (tj. lekarz naczelny), potem (w 1859) został akuszerem w Rządzie Gubernialnym wileńskim. Autor artykułu o kaduku i paraliżu w języku polskim. Członek rzeczywisty Cesarskiego Tow. Lekarskiego w Wilnie w 1883, choć należał doń od 1835, a więc zaraz po zakończeniu studiów. Radca stanu (V ranga). W nekrologu tak napisano o nim: „syn ubogich rodziców...był popularną i lubianą w Wilnie postacią; należał do najliberalniejszych izraelitów wileńskich starej daty, którzy najchętniej w domu i poza nim posługują się językiem polskim...uległ całkowitej asymilacji, co u nas stało się osobliwością”. Źródła: AA 2603; AV; S. Konopka: *Polska bibliografia*, T. 11 s. 261. Literatura: Z. Bednarski: *Polacy*, s. 148–149; H. Ilgiewicz: *Wileńskie towarzystwa*, s. 355; S. Kosmiński: *Słownik*, s. 519–520; L-sław: *Pogrzeb i życiorys Trachtenberga*. „Kraj”, R. 9 T. 16: 1890 nr 2 s. 12–13; P. Szarejko: *Słownik*, T. 4 s. 394–395 (dalsza bibliogr.).

Trojanowski Fryderyk Wilhelm Stanisław (5 (17) III 1805–22 III (3 IV) 1855 (tak w: *Album Curonorum* i na nagrobku; AA: 23 III). Ur. w Weronie (?) koło Wilna (Tyla), miejscowość zapisaną również jako Werroka (*Album Curonorum*). Chodzi zapewne o Wersokę w pow. lidzkim w gub. wileńskiej. Syn Jana, wojskowego (Tyla) czy raczej Rafała, „Kapitän(a) in polnischen Diensten Rafael(a)” (*Album Curonorum*) i Elżbiety Żukowskiej (Schukowskaja), zm. przed 1826. Ojciec był oficerem artylerii wojska W. Ks. Litewskiego od 1790 r., podporucznikiem od 1791. Pochodził z pow. wilkomierskiego. Nie wiadomo, co się z nim stało. W każdym razie Fryderyk wychowywał się u wuja Michała, plebana katolickiego w Lievenhof, czyli: albo w miasteczku Liwenhof w pow. dyneburskim w gub. witebskiej, albo we wsi Lievenhof w pow. talseńskim w gub. kurlandzkiej. W obu były kościoły parafialne. Gimnazjum ukończył w Rydze. Studiował prawo w 1826–1829, kandydat. Był członkiem korporacji „Curonia”. W 1830–1855 był adwokatem i notariuszem w zarządzie kościoła (Ober-Kirchen-vorsteheramt) w Dorpacie. Ożenił się z Emilią Thoel (10 II 1815–18 XII 1891 wg nagrobka), córką ślusarza w Dorpacie. Miał z nią dwóch synów dorpatczyków: Carla (ur. 1841), lekarza i Piersa albo Piotra (ur. 1847), aptekarza. Tu zm. i został pochowany na cmentarzu. Nagrobek zachował się do dzisiaj: Friedrich Wilhelm von Trojanowsky. Źródła: AA 2196; *Album Curonorum 1808–1932*. bearb. V. W. Räder. Riga 1932 nr 331; AT, F 402-7-67 (immatrykulacja); AV; Cmentarz w Tartu, autopsja; *Oficerowie wojska W. Ks. Litewskiego*, s. 284; A. Tyla: *Iš Lietuvos*, s. 58.

Walicki Alfons h. Łada (19 (31) X 1808–12(24) X 1858). Ur. w maj. Suchybór (Suchobory) w pow. wilejskim w gub. wileńskiej. Syn Józefa, porucznika wojska rosyjskiego i (Marii) Urszuli Tukalskiej, która zm. gdy miał 1,5 roku. Miał 17 (!) rodzeństwa, wszyscy mieszkali „na szczupłej dziedzinie”. Gimnazjum ukończył w Wilnie. Na Uniwersytecie Wileńskim został kandydatem filozofii (1826). Krótco był nauczycielem

w szkole pow. w Mozyrzu (2 miesiące), skąd wrócił do Wilna na Uniwersytet. Studia pogłębił w Dorpacie w Instytucie Profesorskim, gdzie studiował filozofię w 1828–1833, doktor filozofii. Specjalizował się w badaniach nad antykiem. Członek Konwentu „Polonia” w 1828, jeden z założycieli. Prawa filistra otrzymał w 1833. Po studiach odbył dwuletni staż w Berlinie. Po powrocie został profesorem i prowadził katedrę języków i literatur starożytnych na Uniwersytecie Charkowskim w 1835–1858. Wg A. Kijasa, „wkrótce stał się ozdobą charkowskiej humanistyki”. Był wybitnym filologiem i tłumaczem z literatury niemieckiej („Faust” Johanna Wolfganga Goethego), szwedzkiej („Saga o Trithjofie” Esaiasa Wegnera, która była pierwszą pracą jego „w języku ojczystym drukowana”, tj. polskim) i greckiej („Cyropedia” Ksenofonta, historyka antycznego). W literaturze polskiej napisał dramat „Zbigniew”, niewydany drukiem. Był bardzo popularny wśród studentów. Mieszkał w Charkowie i w folwarku Łazukówka pod tym miastem (5 mil). W wieku ponad 40 lat znacznie pogorszył się jego stan zdrowia, miewał napady, które były bezpośrednią przyczyną zgonu w Charkowie. Ożenił się z Emilią Rozen w 1837, z którą miał sześcioro dzieci. Radca stanu (V ranga). Ogólnie ocenia się, że „nie był umysłem samodzielnym, oryginalnym, twórczym”, był to raczej „światny odtwórca, rozumny eklektyk”. Wydał mało prac, pozostawiając wiele w rękopisie, które zaginęły. Źródła: AA 2487; AP 16; AV; D. L a b a n a u s k i e n ě : *Autografu kolekcyjis katalogas*. Vilnius 1989 nr 2058 (2 listy z 1842); A. T y l a : *Iš Lietuvos*, s. 58. Literatura: K. B a r t n i c k a : *Instytut Profesorski*, s. 26, 33, 36, 40; J. C i e c h a n o w i c z : *Rody*, T. 5 s. 315–316; L. J a n o w s k i : *Słownik*, s. 478–479; A. K i j a s : *Polacy na Uniwersytecie Charkowskim 1805–1917*. Poznań 2005 s. 63–66 (szerzej; dobra bibliogr.); t e n ż e : *Polacy w Rosji*, s. 363; J. L e w a n d o w s k i : *Nauki humanistyczne*, s. 118; J. R ó z i e w i c z : *Polsko-rosyjskie powiązania*, s. 238; A. W a l i c k i (bratanek jego): *Alfons Walicki*, „Świat”, 1889 nr 3 s. 66–70; nr 4 s. 75–78.

Wróblewski Wilhelm (7 (19) IX 1809–zm. przed 1889). Ur. w Kiejdanach, mieście w pow. i gub. wileńskiej (od 1843 – kowieńskiej). Syn Andrzeja, mieszczanina, fabrykanta powozów i Eleonory Edel. Brat Teodora, dorpatczyka. Uczeń gimnazjum kiejdańskiego w 1824, kiedy zamknięto tę szkołę. Studiował medycynę w 1832–1837. Doktor medycyny wg AP, czego nie potwierdzają inne źródła. Członek Konwentu „Polonia” z 1832, prawa filistra otrzymał w 1837. Żył w Kiejdanach. Źródła: AA 3011; AP 33; AV; A. T y l a : *Iš Lietuvos*, s. 58. Literatura: A. B a g d o n a v i č i u s : *Medicinos raida Kedainiuose XVII–XX pradžioje*. „Žemaičiu Praeitis”. T. 2. Vinlis 1993 s. 95 (wzmianka, tu błąd o rzekomym drugim imieniu Andrzeja: chodziło o to, że był synem Andrzeja); Z. B e d n a r s k i : *Polacy*, s. 154 (nic nowego); J. M. G i Ź y c k i : *O szkole*, s. 484.

Zaremba Felicjan Marcin (AA: v. Kalinowa-Zaremba) (3 III 1794–31 V 1874). Ur. w maj. Zaroj w pow. nowogródzkim w gub. grodzieńskiej (później w mińskiej), która wtedy należała do Zarembów. Określenie „z Kalinowa” odnosi się do gałęzi tego rodu, pochodzącego z Kalinowej w ziemi sieradzkiej, między Sieradzem a Kaliszem. Syn Felicjana, rotmistrza rosyjskiego (szlachcica, kalwina) i Zofii Krasieńskiej (zm. 1800), protestantki. Ojciec rzeczywiście był kapitanem w armii pruskiej w 1794, potem w 1794–1802 na tym stanowisku w armii rosyjskiej. Syn miał dwoje rodzeństwa: Dorota Zofia (ur. 1795) i Bogusława Aleksandra (ur. 1797). Od dzieciństwa uczył się po francusku, niemiecku

i rosyjsku. Gimnazjum ukończył w Dorpacie w 1812 (uczył się od 1810), był pierwszym Polakiem w tym gimnazjum. Studiował filozofię w 1813–1814, doktor filozofii w 1816 (30 XI) na podstawie rozprawy o cechach rzemieślniczych. W autobiografii podkreślał rolę pobytu w Dorpacie dla rozwoju intelektualnego. Po studiach rozpoczął karierę w Petersburgu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Rosji w 1817. W t.r. dokonał się w nim przełom duchowy pod wpływem Biblii, lektur i rozmów z przyjaciółmi, postanowił „oddać się Bogu”. Porzucił wszystko i wyjechał do Niemiec, potem do Bazylei. Do tamtejszego protestanckiego Zakładu (Instytutu) Misyjnego wstąpił 7 grudnia 1818. Na misję do Rosji udał się w 1821, zaczynając od „tatarskich szczepów” nad Morzem Kaspijskim. W czerwcu 1822 był w Astrachaniu, skąd w kwietniu 1823 wyruszył wraz z czterema braćmi na Kaukaz do Tyflisu, potem do Szuszy (13 października t.r.). Było to główne miasto dawnego chanatu karabaskiego, później należące do namiestnictwa jeli-zawetpolskiego na Kaukazie (obecnie to stolica Górskiego Karabachu w Armenii, formalnie w Azerbejdżanie). Tu utworzył on główny ośrodek tej misji, której był duszą. Ośrodek w Szuszy istniał do 1838, kiedy został zamknięty na polecenie władz rosyjskich. W tym czasie F. Zaremba przebywał w Karsie (?), Karass) na północnym Kaukazie (1826–1827), podróżował w rejonie góry Ararat i źródła Eufratu, otworzył szkołę ruską, tłumaczył literaturę religijną na język „persko-tatarski i ludowo-armeński”, wydawał książki o treści religijnej, po drodze uprawiał kaznodziejstwo „podróżne”. W 1830 ciężko zachorował na cholere. Był zmuszony wrócić do Europy dla rekonwalescencji. We wrześniu 1831 ponownie wyjechał z Szuszy do Lucyna, miasta pow. w gub. witebskiej, z powodów rodzinnych. Był tu do 1833, kiedy wyjechał do Bazylei. Na początku 1835 znów wyjechał na Kaukaz na misję: najpierw do Astrachania, potem do Karsu (?). Był tu do 1838, kiedy misja została zamknięta. Wtedy powrócił do Europy i w końcu 1838 zaczął misję w krajach Europy Zachodniej. Misja ta trwała 25 lat (do 1864) i ogniskowała się w krajach niemieckich i Szwajcarii. W 1840 wydał „wielce czytany traktat: prześladowanie chrześcijan na wyspie Madagaskar”. W 1856–1859 odbył podróż do Rosji: był w Warszawie, Wilnie, Słucku i Rewalu (tu wydał swoją autobiografię w 1857). Od 1865 mieszkał w Bazylei, ciężko chorując. Tu zm. Asesor kolejalny (VIII ranga). Źródła: AA 811; AV; S. K o n a r s k i : *Szlachta*, s. 339; E. O i s s a r : *Tartu Ülikoolis kaitstud väitekirjad 1802–1918. Bibliograafia*. Tartu 1973 nr 120; *Schüler Album des Dorpates Gumnasium 1804–1879*. Dorpat 1879, nr 120; SG, T. 14 s. 421. Literatura: H. A n s t e i n : *Graf Felicjan Zaremba, Basler Missionar in Kaukasus*. Basel (1940); *Mysliceli i asvetniki*, s. 436: Zaremba-Kalinoŭski (niepełna biografia); Felicjan v o n Z a r e m b a : *Ein russischer Edelman als Missioner aus dem Leben*. Basel 1894; t e n Ź e : *Wie Gott mich führt, so will ich gehen*, Reval 1857 (autobiografia napisana w 1853 w Bazylei); Felicjan Z a r e m b a : *Życie...Dra Filozofii missyonara w służbie ewangelickiego towarzystwa misjonarzy w Bazylei własnoręczny opis*. Warszawa 1869 (nowa wersja autobiografii wydanej po niemiecku w 1857); S. Z i e l i Ń s k i : *Mały słownik pionierów polskich kolonialnych i morskich*. Warszawa 1933 s. 623–624.

Zeidler Michał Salomon (29 IX 1781–1845). Ur. w Wilnie. Syn Johanna Gottlieba von Rosenberg i Marii Magdaleny Granier. Ojciec był burmistrzem Wilna. Miał być Żydem (*Amburger*). Był bratem Jana Zeydlera (1779–1820), aptekarza wileńskiego, który zakupił

aptekę Dominikańską w 1803. Prawdopodobnie uzyskał dyplom prowizora na Uniwersytecie Wileńskim w 1806 (zachował się fragment dyplomu). Apteka ta została przejęta przez jego syna Ludwika (1814–1909), znanego aptekarza wileńskiego i członka rzeczywistego Cesarskiego Tow. Lekarskiego w Wilnie w 1845. Z kolei on otrzymał dyplom prowizora farmacji w Akademii Medyko-Chirurgicznej w 1842 (zachował się). Ludwik kontynuował tradycje swojego ojca do 1909 (ponad 100 lat), kiedy sprzedał aptekę Janowi Rodowiczowi, dziadkowi znanej piosenkarki polskiej Maryli. Ludwik był również uczestnikiem powstania 1863, kiedy przechowywał dokumenty rządu powstańczego. Był luteraninem, który przeszedł na katolicyzm. Jest tożsamy z aptekarzem wileńskim, „spolonizowanym Niemcem”, który w 1880–1884 miał plac w miasteczku Wieksznie na Żmudzi i został wzmiankowany we wspomnieniach Michała Birżyski (B i r ż i ś k a). Wspomniany Michał ukończył gimnazjum zapewne w Wilnie. Studiował medycynę w 1808–1809. Żył w Wilnie. Źródła: AA 398; M. B i r ż i ś k a : *Anno metu Vieksniuose ir Šiauliuose*. Kaunas 1938 s. 74, 86; A. T y l a : *Iš Lietuvos*, s. 56. Literatura: E. A m b u r g e r : *Die Bedeutung*, s. 177; Z. B e d n a r s k i : *Polacy*, s. 140; Seidler (!); V. G u d i e n e : *Aptekarze i prywatne apteki w Wilnie w I. połowie XIX w.*, [W:] *Pamiętnik. XI Sympozjum Historii Farmacji Litwa 2002*. Poznań 2002 s. 76; H. I l g i e w i c z : *Wileńskie towarzystwa, passim (o Ludwiku)*; E. M a ł a c h o w i c z : *Cmentarz na Rossie w Wilnie*. Wrocław 1993 s. 362 (Ludwik); *Pamiętnik. XII Sympozjum Historii Farmacji Niedzica 2003*. Kraków 2003 s. 103 (o dyplomach *Zeidlerów*); *50-cio letni jubileusz w Wilnie (L. Zeydlera)*. „Wia-domości Farmaceutyczne”, R. 19: 1892 nr 17 s. 381–383.

Ziegler Jan Wilhelm Medard Nestor (używał imienia Nestor) (26 II 1805–1834). Ur. w Telszach, mieście pow. w gub. wileńskiej (później w kowieńskiej). Syn Friedricha Wilhelma von Ziegler, aptekarza i Louise Bluhm. Ojciec pochodził z Prus, w 1798 założył najstarszą aptekę w Telszach. Nestor studiował filozofię i medycynę w 1825–1829. Członek korporacji „Curonia” od 1825, potem Konwentu „Polonia” w 1828, jeden z założycieli. Prawa filistra otrzymał w 1829. Studia ukończył jednak dopiero w 1832 w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie. Lekarz w gub. kowieńskiej. Jego wnukiem był Oskar Goeldner, dorpatczyk, który miał wspomnianą aptekę „dziś”, tj. na początku XX w. Zm. w Mitawie, stolicy gub. kurlandzkiej. Źródła: AA 2008; *Album Curonorum* (1903), s. 70 nr 283; AP 5; AV; A. T y l a : *Iš Lietuvos*, s. 58. Literatura: Z. B e d n a r s k i : *Polacy*, s. 157; J. B i e l i Ń s k i : *Stan nauk*, s. 730; M. B r e n - s z t e j n : *Telsze. Szkic historyczny dziejów miasta i starostwa*. „Przewodnik Naukowy i Literacki”, T. 30: Lwów 1902 s. 1057–1058; A. M i n k i e w i c z : *Konwent*, s. 211.

Zieliński Jan Teofil (AA: Zellinsky Johann Gottlieb) (11 (23) XI 1812–1883). Ur. w Fianden w gub. inflanckiej. Syn Andrzeja, dzierżawcy i Charlotty NN. Miał brata Rudolfa, dorpatczyka (nr 4664). Brak danych o gimnazjum. Studiował ekonomię w 1831–1835, magister filozofii z 7 VI 1841. Na dyplomie został określony jako Livonus, bo urodził się w gub. inflanckiej. Później pracował jako naczyciel, inspektor i wreszcie profesor rolnictwa w Instytucie Rolniczym w Hory-Horkach w pow. horeckim w gub. mohylewskiej. Po zamknięciu Instytutu w 1864, jako formie represji władz rosyjskich za masowy udział studentów w Powstaniu Styczniowym 1863 r., udał się do gub. pskowskiej. Zamieszkał w folwarku Grusinskoje koło Pskowa. Zm. w Pskowie, stolicy gub. Miał syna

Eugeniusza (1857–1905), urodzonego w Hory-Horkach, również dorpatczyka (nr 10554). Uwaga: umieszczenie go w niniejszym spisie jest dyskusyjne, choć jego pochodzenie polskie wydaje się bezsporne. Potrzeba dalszych badań w tej sprawie. Rzeczywisty radca stanu (IV ranga). Źródła: AA 2991; AGAD, *Heroldia Królestwa Polskiego, Zbiór dokumentów pergaminowych nr 8890 (dyplom magistra filozofii)*; *Album Livonorum*. Lübeck 1972 nr 843; AV; O i s s a r, Tartu, s. 75. Literatura: *Historia nauki polskiej*, T. 4 cz. 1–2 s. 648.

Przypisy

¹ J. Trynkowski: *Dorpatczycy w powstaniu styczniowym*, [W:] *Powstanie styczniowe 1863–1864. Walka i uczestnicy. Represje i wygnanie. Historiografia i tradycja*. Kielce 2005 s. 83–100; t e n ż e: „*Polonia*” – *polska korporacja w Dorpacie*, [W:] *Życie jest wszędzie... Wsądy życia... Ruchy społeczne w Polsce i Rosji do II wojny światowej*. Warszawa 2005 s. 183–202.

² J. Trynkowski: „*Polonia*”, s. 188–189.

³ S. Isakov, P. Sigalov: *Polacy w Uniwersytecie Dorpackim*. Cz. 1–3. „*Miesięcznik Literacki*” 1973 nr 1 s. 108.

⁴ C. Kenez: *Polnische und aus Polen stammende Studenten an der Universität Dorpat 1802–1914*. „*Zeitschrift für Ostforschung*”, Jg. 39: 1990 H. 4 s. 579.

⁵ B. Dybowski: *Przed pół wiekiem. Wspomnienia z czasów uniwersyteckich*. „*Biblioteka Warszawska*”, 1911 T. 2 s. 242 przyp. 1.

⁶ Zob. biogramy na końcu artykułu. Dalej pomijam przypisy, o ile rzecz będzie tam omówiona.

⁷ *Szlachta wylegitymowana w Królestwie Polskim w latach 1836–1861*. Oprac. E. Sęczyś. Warszawa 2000 s. 461.

⁸ S. Uruski: *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*. T. 10 s. 301–302.

⁹ S. Isakov, P. Sigalov: *Polacy*, s. 108.

¹⁰ E. Amburger: *Die Bedeutung der Universität Dorpat für Osteuropa. Untersuchung an der Zusammensetzung des Lehrkörpers und der Studentenschaft in den Jahren 1802–1889*, [W:] *Die Universitäten Dorpat/Tartu, Riga und Wilna/Vilnius 1579–1979*, Hrsg. von G. von Pisto hl k o r s u. a. Köln Wien 1987 s. 177 i 172.

¹¹ C. Kenez: *Polnische und aus Polen*, s. 579.

¹² T. Brzeziński: *Polskie peregrynacje po dyplomy lekarskie (od średniowiecza po odzyskanie niepodległości w 1918 r.)*. Warszawa 1999, s. 214 i 243.

¹³ Z. Bednarski: *Polacy na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Dorpackiego w latach 1802–1889*. Olsztyn 2002.

¹⁴ „*Zapiski Historyczne*”, T. 70: 2005 nr 1 s. 159.

¹⁵ Z. Bednarski: *Polacy*, s. 53.

¹⁶ A. Hasselblatt, G. Otto: *Album Academicum der Kaiserlichen Universität Dorpat*. Dorpat 1889 (dal. cyt.: AA).

¹⁷ J. Trynkowski: „*Polonia*”, s. 188 przyp. 29.

¹⁸ A. Minkiewicz: „Konwent Polonia” 1828–1978 (*W 150-tą rocznicę założenia w Dorpacie pierwszej polskiej korporacji akademickiej*). „Zeszyty Historyczne”, Paryż, T. 46: 1978 s. 211; S. Isakov, P. Sigalov: *Pol'skie studenčeskie organizacii v Tartuskom universitete v XIX v.* „Tartu ülikooli ajaloo küsimusi, T. 1: 1975 s. 126; A. Janicki: *Polские организации студенческие в Дорпаче*, [W:] *Uniwersytet w Tartu a Polacy. Rola dorpatczyków w polskiej nauce, kulturze i polityce XIX i XX w.* Pod red. S. Isakowa i J. Lewandowskiego. Lublin 1999 s. 47; J. Jakubowski: *Polacy w Estonii. Przeszłość i teraźniejszość*. Gdańsk Lublin 2004 s. 113.

¹⁹ G. Manteuffel: *Z dziejów Dorpatu i byłego Uniwersytetu Dorpackiego*. Warszawa 1911 s. 84.

²⁰ E. Heinrich: *Luźne kartki ze wspomnień uniwersyteckich, spisane przez staro Dorpatczyka*. Warszawa 1917 s. 28, 27.

²¹ M. Bończak-Kunicki: *Fragmenty wspomnień z Dorpatu*. Lublin 1927 s. 7–8.

²² A. W.: *Rys historyczny polskiego ruchu korporacyjnego*. „Rocznik Korporacyjny 1828–1928”. Warszawa 1928 s. 9.

²³ A. Kamiński: *Polskie związki młodzieży (1804–1831)*. Warszawa 1963 s. 533.

²⁴ J. Trynkowski: „Polonia”, s. 189 przyp. 31.

²⁵ Tamże, s. 188 przyp. 29.

²⁶ AA, nr 4001; L. Janowski: *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*. Wilno 1939 s. 101–102.

²⁷ AA, nr 13893; S. Stempowski: *Pamiętniki (1870–1914)*. Wrocław 1953 s. 104.

²⁸ L. Janowski: *Słownik*, s. 146.

²⁹ P. Szarejko: *Słownik lekarzy polskich XIX wieku*. T. 1. Warszawa 1991 s. 255–256.

³⁰ *Korespondencja filomatów*. Wybór. oprac. Z. Sudolski. Wrocław 1999 s. 78. Zob.: J. Trynkowski: „Polonia”, s. 185.

³¹ M. Wawrykowa: *Wrocławski Związek Studentów „Polonia” i „Bractwo Burszów Polskich” w Krakowie w latach 1819–1821*. „Małopolskie Studia Historyczne”, R. 9: 1966 z. 1–2 s. 3–24.

³² *Wybór pism filomatów. Konspiracje studenckie w Wilnie 1817–1823*. Oprac. A. Witkowska. Wrocław 2005 s. 406.

³³ A. Kamiński: *Polskie związki młodzieży (1804–1831)*, s. 533.

³⁴ Tamże, s. 533.

³⁵ J. Trynkowski: *Dorpatczycy*, s. 89. Rękopis wspomnień K. Kaszyca jest w Bibliotece Narodowej w Warszawie, nr 2981 k. 141–141v.

³⁶ Z. S. Feliński: *Pamiętniki*. Oprac., przygot. do druku i opatrzyl przedmową E. Kozłowski, Warszawa 1986 s. 559–560.

³⁷ *Oficerowie Rzeczypospolitej Obojga Narodów 1777–1794. Spisy*. T. 2: *Wojsko W. Ks. Litewskiego 1777–1794. Spisy*. Oprac. M. Machynia, V. Rakutis, C. Szrednicki, Kraków 1999 s. 375.

³⁸ *Spis szlachty wylegitymowanej w guberniach grodzieńskiej, mińskiej, mohylewskiej, smoleńskiej i witebskiej*. Oprac. S. Dumini S. Górzyński. Warszawa 1992 s. 33.